

Vilniaus universiteto
Filosofijos fakulteto
Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Ignas Lokcikas

Sociologijos ir kriminologijos studijų programa
Magistro baigiamasis darbas

Teisėjų ir teismų įvaizdžio ypatumai

Darbo vadovas: prof. dr. Gintautas Valickas

Vilnius
2022

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	5
ĮVADAS.....	7
1. TEISĖJŲ IR TEISMŲ ĮVAIZDIS, JO REIKŠMĖ TEISAUGOS INSTITUCIJOMS IR VISUOMENEI	11
1.1. Nuomonės apie teisėjus ir teismus formavimas masinėse medijose.....	11
2. MĄSTYMO EURISTIKOS IR ŽINIASKLAIDOS TEORIJS, ANALIZUOJANT TEISĖJŲ BEI TEISMŲ ĮVAIZDŽIO YPATUMUS	15
2.1. Žmogaus (ne)šališkas mąstymas, paremtas patirtimi, egzistuojančiu požiūriu ir tingumu.....	16
2.2. Masinių medijų vaidmuo, formuojant ir patvirtinant auditorijos nuomonę.....	19
3. REZONANSINĖ JURBARKO BAUDŽIAMOJI BYLA: MEDIJOSE PATEIKIAMO TEISĖJŲ IR TEISMŲ ĮVAIZDŽIO YPATUMAI.....	21
3.1. Kokybinės turinio analizės metodologija.....	22
3.2. Kokybinės turinio analizės tyrimo rezultatai.....	24
3.3. Kokybinės turinio analizės rezultatų apibendrinimas.....	31
3.4. Eksperimento metodologija.....	31
3.5. Eksperimento rezultatai	37
3.6. Diskusija	48
3.7. Tyrimo ribotumai ir pasiūlymai tolesniems tyrimams.....	49
IŠVADOS	51
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	53
PRIEDAI	56

SANTRAUKA

Šio magistro baigiamojo **darbo tikslas** – ištirti galimą masinių medijų poveikį teisėjų ir teismų įvaizdžio formavimui vadinamosios Jurbarko baudžiamosios bylos kontekste. Pastaroji byla, pagal kurios duomenis nepilnametis vaikinys seksualiai prievartavo, kėsinosi išžaginti ir sutrikdė nepilnametės merginos sveikatą, visuomenėje sukėlė rezonansą – viešajame diskurse dalyvavo suinteresuotų bylos šalių atstovai, politikai, viešai žinomi asmenys. Kadangi apie šią bylą medijose reguliariai pasirodydavo įvairios žinios, darbe analizuojama **mokslinė problema**, kokį poveikį gali turėti masinės medijos teisėjų bei teismų suvoktam įvaizdžiui, taip pat bandoma pagrįsti **nulinę hipotezę**, jog masinių medijų vartotojai, skaitydami naujienas apie Jurbarko bylą, savo požiūrį apie teisėjus ir teismus susidarė savarankiškai, neveikiami naujienų portalų straipsnių.

Tyrimo metodais pasirinkus literatūros šaltinių analizę, kokybinę turinio dokumentų analizę ir eksperimentą, analizuojamos žiniasklaidos „rėmų“ bei mąstymo euristicų teorijos, nagrinėjami pasirinkti tyrimo šaltiniai – portalai *LRT.lt* ir *DELFI*, daromas poveikis eksperimento dalyviams ir matuojama, kaip po to keitėsi jų nuomonė apie teisėjus ir teismus.

Gauti **tyrimo rezultatai** leidžia daryti išvadas, kad teisėjai ir teismai buvo vaizduojami teigiamai, neutraliai ir neigiamai. Nors tam tikros naujienų temos sutampa, dauguma jų vis dėlto skiriasi, nes pabrėžiamos skirtingos teismų ir teisėjų charakteristikos, teismo proceso detalės, priimamų sprendimų reikšmingumas. Labiausiai išsiskyrė jaunuoliui paskirtos bausmės vertinimas: vieni (ekspertai) teigė, kad toks sprendimas sumažins pakartotinių nusikaltimų riziką, kiti (visuomenėje žinomi asmenys) reikalavo *realios* laisvės atėmimo bausmės, taip apsaugant auką ir užtikrinant nusikaltimui lygiavertį atpildą.

Atliktas eksperimentas, kurio metu tyrimo dalyviams buvo pateikiama stimulinė medžiaga, patvirtino nulinę hipotezę, todėl, remiantis gautais duomenimis, galima teigti, kad masinių medijų naujienos neturėjo įtakos suvoktam teisėjų ir teismų įvaizdžiui. Vis dėlto pastebėtina, kad eksperimentinių grupių dalyviams neigiama informacija apie teisėjus ir teismus turėjo didesnę poveikį, palyginti su teigiama informacija.

Raktiniai žodžiai: teisėjų ir teismų įvaizdis, mąstymo euristicos, masinės medijos, žiniasklaidos rėmų teorija.

SUMMARY

The aim of this Master's thesis is to research the possible impact of mass media on the image of judges and courts in the context of the so-called Jurbarkas criminal case. The case, according to which a minor boy sexually assaulted and attempted to rape a minor girl and disturbed her health, caused a resonance in the society – representatives of the interested parties, politicians, and public figures were present in the public discourse. As the media regularly reported the case in the news, this paper analyses **the research problem** of the impact of mass media on the perceived image of judges and courts and attempts to prove the null hypothesis that mass media consumers, who read news about the Jurbarkas case, formed their view of judges and courts independently, without being influenced by the articles of news portals.

The research methods included the analysis of literature sources, qualitative content analysis of documents (news articles), and an experiment, analysing media framing theory and heuristics, examining the chosen sources of the research, the news portals LRT.lt and DELFI, conducting an impact on the participants of the experiment, and measuring how their opinion of the judges and the judiciary changed after the intervention.

The results of the study show that judges and courts were portrayed positively, neutrally, and negatively. Although some news topics overlap, most of them differ, as they emphasise different characteristics of courts and judges, the details of the judicial process, and the significance of the decisions taken. The most divergent topic was the assessment of the sentence imposed on the minor boy: some (experts) argued that such a decision would reduce the risk of relapsing into criminal behavior, while others (public figures) called for a *real* custodial sentence, thus protecting the victim, and ensuring that the punishment would be equivalent to the crime.

The experiment, in which the participants were presented with stimulus material, confirmed the null hypothesis, and the findings suggest that the mass media did not influence the perceived image of judges and the judiciary. However, it should be noted that participants in the experimental groups were more influenced by negative information about judges and courts than by positive information.

Keywords: image of judges and courts, heuristics, mass media, media framing theory.

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Paveikslų sąrašas

1 pav. Komunikacijos priemonių sukelti efektai (sudarytoja Nevinskaitė, 2011, p. 80, pagal McQuail, 2006).....	20
2 pav. Teisėjų ir teismų įvaizdžio kategorijų medis pagal portalą LRT.lt ir DELFI straipsnius apie rezonansinę Jurbarko bylą	25
3 pav. Teigiamo teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai tyrimo šaltinių straipsniuose.....	27
4 pav. Neutralaus teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai tyrimo šaltinių straipsniuose	28
5 pav. Neigiamo teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai tyrimo šaltinių straipsniuose.....	29
6 pav. Eksperimente dalyvavusių tiriamųjų amžius (n = 75).....	33

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Teisės disciplinos, kurias buvo išklauseę eksperimento dalyviai (n = 33).....	33
2 lentelė. Eksperimento grupės, gavusios teigiamo poveikio medžiagą, skalių įverčiai (n = 23)	38
3 lentelė. Eksperimento grupės, gavusios neigiamo poveikio medžiagą, skalių įverčiai (n = 27)....	38
4 lentelė. Kontrolinės grupės, gavusios neutralaus poveikio medžiagą, skalių įverčiai (n = 25)	39
5 lentelė. Kontrolinės ir eksperimentinės grupių, gavusių atitinkamai neutralaus ir teigiamo poveikio medžiagą, skalių įverčių vidurkiai (prieinamumo euristikos poveikis).....	39
6 lentelė. Kontrolinės ir eksperimentinės grupių, gavusių atitinkamai neutralaus ir neigiamo poveikio medžiagą, skalių įverčių vidurkiai (prieinamumo euristikos poveikis).....	40
7 lentelė. Teigiamo poveikio eksperimentinės grupės įverčių vidurkiai intervencijos metu ir po jos (n = 23)	41
8 lentelė. Neigiamo poveikio eksperimentinės grupės įverčių vidurkiai intervencijos metu ir po jos (n = 27)	42
9 lentelė. Žinojusių ir nežinojusių apie Jurbarko bylą tyrimo dalyvių klausimyno skalių įverčiai (n = 75)	42
10 lentelė. Eksperimentinės grupės, gavusios teigiamą poveikį, dalyvių, žinojusių ir nežinojusių apie Jurbarko bylą, klausimyno skalių įverčiai (n = 23)	43
11 lentelė. Eksperimentinės grupės, gavusios neigiamą poveikį, dalyvių, žinojusių ir nežinojusių apie Jurbarko bylą, klausimyno skalių įverčiai (n = 27)	43
12 lentelė. Tyrimo dalyvių suvoktas Jurbarko bylos poveikis jų nuomonei apie teisėjus ir teismus (n = 58)	44

13 lentelė. Tyrimo dalyvių domėjimasis teisinės tematikos informacija medijose (n = 75).....	44
14 lentelė. Tyrimo dalyvių domėjimasis teisinės tematikos informacija internete ir klausimyno skalių įverčiai (n = 75)	45
15 lentelė. Tyrimo dalyvių, išklausių teisės disciplinas arba studijavusių teisę, klausimyno skalių įverčiai (n = 75)	46
16 lentelė. Tyrimo dalyvių dalyvavimo teismo procesuose patirtis ir klausimyno skalių įverčių vidurkiai (n = 75).....	46
17 lentelė. Tyrimo dalyvių artimųjų bei pažįstamų dalyvavimo teismo procesuose patirtis ir klausimyno skalių įverčių vidurkiai (n = 75)	47

ĮVADAS

Žmogus yra paveiki būtybė – jos mąstymą, elgesį ir veiksmus gali lemti įvairūs išoriniai bei vidiniai veiksniai. Asmeninės patirtys, kitų žmonių pavyzdžiai ar viešai publikuojama informacija formuoja individo nuomonę įvairiais klausimais, skatina priimti vienokius ar kitokius sprendimus bei gali patvirtinti ir sustiprinti jau esamą požiūrį. Mąstymo euristikos padeda suprasti, kaip žmonės priima sprendimus ir kokie veiksniai tam gali daryti įtaką. Nobelio premijos laureato D. Kahnemano pasiūlytas žmogaus mąstymo ir sprendimų priėmimo proceso aiškinimas remiasi dvilypiu informacijos apdorojimu, I ir II sistemų charakteristikomis. I sistema veikia intuityviai ir nekontroliuojamai, be papildomo tikrinimo priimanti sprendimus, o II sistema stabdo tokį impulsyvumą ir veikia racionaliau (Kahneman, 2015).

Nevertindama papildomos informacijos, o vadovaudamasi intuityvumu ir automatiškumu, I sistema gali lemti šališkus žmogaus sprendimus bei subjektyvią nuomonę įvairiais klausimais, ypač tais, apie kuriuos kalbama masinėse medijose¹, kaip, pavyzdžiui, vykstantys baudžiamųjų bylų procesai. Teismo proceso metu nagrinėjamos baudžiamosios bylos medžiaga, nusikaltimo įvykis pritraukia visuomenės dėmesį. Žmonės ne tik seka rezonansinės bylos eigą visuomenės informavimo priemonėse, bet ir patys dalyvauja viešajame diskurse. Stengdamiesi išlaikyti aktyvų auditorijos susidomėjimą, žurnalistai toliau viešina su teismo procesu susijusias detales ir kitą aktualią, patrauklią informaciją. Tokiu būdu masinės komunikacijos priemonės tiesiogiai ar netiesiogiai gali žmonėms naujienas pristatyti tendencingai ir prisidėti prie stereotipais paremtos nuomonės formavimo. Kadangi teisėjai ir teismai atlieka vieną esminių valstybės funkcijų užtikrindami teisingumą, viešojoje erdvėje publikuojama informacija gali padidinti pasitikėjimą šia institucija arba kelti abejones jos sąžiningumu bei kompetencija, daryti įtaką bylos procesui. Šios aplinkybės sudaro būtinybę tirti masinių medijų poveikį teisėjų ir teismų įvaizdžio ypatumams rezonansinių bylų metu ir išsiaiškinti, kaip masinės medijos prisideda prie visuomenės nuomonės formavimosi ir požiūrio į teismų sistemą kūrimo.

Tyrimo mokslinė problema. Šiame mokslo tiriamajame darbe keliamą problema, kokį poveikį gali turėti masinės medijos teisėjų bei teismų suvokto įvaizdžio ypatumams. Atlikti ankstesni moksliniai tyrimai rodo, kad požiūrį į valstybės teismų institucijas veikia tiek pirminiai informacijos šaltiniai, pavyzdžiui, asmeninės patirtys dalyvaujant teisminiuose procesuose ar dirbant teismų

¹ Šiame darbe terminas „masinės medijos“ bus naudojamas apibūdinti žiniasklaidą, žiniasklaidos, masines komunikacijos ar visuomenės informavimo priemones.

institucijose, tiek antriniai šaltiniai, kuomet informacija gaunama iš kitų asmenų ar per tokius viešuosius kanalus kaip medijos. Kai kurių mokslininkų nuomone, būtent medijomis žmonės daugiausiai remiasi kurdami, pavyzdžiui, teisėsaugos pareigūnų bei institucijų, įvaizdį (Boateng, Kaiser, 2019; Asimow et al., cit. pg. Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė 2018, p. 568; Bakshay, Haney, 2018). Tačiau įvairios mokslinės teorijos remiasi arba žiniasklaidos, naujųjų medijų vaidmeniu visuomenėje bei komunikacijos sklaidos ypatumais tarp visuomenės narių, arba psichologiniais, individualiais žmogaus ypatumais, šališko ar nešališko požiūrio susidarymu. Šiuo metu trūksta šių dviejų disciplinų sintezės, kurios, papildydamos viena kitos aiškinimus, pateiktų naujus tyrimų teisėjų ir teismų įvaizdžio ypatumų tema rezultatus. Šiuo magistro baigiamuoju darbu bus siekiama apjungti D. Kahnemano euristikų sampratą ir komunikacijos mokslų Roberto M. Entmano (1996) žiniasklaidos „rėmų“ (Nevinskaitė, 2011, p. 104) teorijas, taip pat jau atliktų mokslininkų tyrimų rezultatus, tokiu būdu ištiriant teisėjų ir teismų įvaizdžio ypatumus baudžiamosios Jurbarko bylos kontekste ir masinių medijų vaidmenį kuriant šį įvaizdį.

Tyrimo mokslinis aktualumas ir naujumas. Skirtingo amžiaus visuomenės grupių suvoktas teisėjų ir teismų įvaizdis Lietuvoje jau yra nagrinėjamas (Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė, 2018). G. Valicko ir kolegų atlikti tyrimai pateikia rezultatus tiek apie suaugusiųjų, paauglių ir vaikų, tiek apie nuteistųjų suvoktą teisėjų įvaizdį, kuriam įtaką gali daryti skirtingi veiksniai (Čunichina, Valickas, Vanagaitė, 2018; Čunichina, Valickas, Navickas, Pakalniškienė, 2018; Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė, 2018). Tačiau kol kas atliktas tik vienas tyrimas, nagrinėjantis teisėjų įvaizdžio ypatumus masinėse komunikacijos priemonėse – G. Valickas ir L. Jarutienė (2014) tyrė portalo *Delfi* ir dienraščio *Lietuvos rytas* naujienas pedofilijos skandalo metu. Gauti tyrimo rezultatai leidžia manyti, kad medijos kryptingai neigiamai vaizdavo teisėjus, viešindamos informaciją, galimai skatinančią nepasitikėti teismų institucija (Valickas, Jarutienė, 2014, p. 31). Užsienyje panašių mokslinių tyrimų apie masinių medijų vaidmenį kuriant teismų ir teisėjų įvaizdį atliekama daugiau (pvz., Zilis, 2021; Denison, Wedeking, Zilis, 2020; Hitt, Searles, 2018). Siekiama pritaikyti užsienio mokslininkų patirtį, todėl šis tyrimas prisidės prie temos vystymo Lietuvoje ir pateiks naujų įžvalgų dėl dviejų aspektų. Pirmiausia, bus analizuojamas dar netirtas atvejis apie baudžiamąją Jurbarko bylą, kuri 2019 metais visuomenėje sukėlė rezonansą. 2019 metų gegužės pabaigoje įvairios Lietuvos žiniasklaidos priemonės pranešė apie Tauragės rajone įvykdytą nusikaltimą – nepilnametis seksualiai prievartavo, kėsinosi išžaginti ir sutrikdė nepilnametės merginos sveikatą. Komentavo ir vienu ar kitu būdu į šį įvykį įsitraukė tiek valstybinių institucijų atstovai, valstybės politikai, tiek šalyje žinomi, populiarūs asmenys. Visuomenė reikalavo kitokios bausmės, negu ją paskyrė teismai, teisėjus ir teismus laikė nekompetentingais ir priėmusiais šališką, kaltinamajam, bet ne aukai, naudingą sprendimą. Antra, taikoma dviejų mokslo šakų – psichologijos ir komunikacijos – prieiga leis

išanalizuoti tiek naujienų apie įvykį turinį medijose, tiek šių naujienų poveikį visuomenės narių suvoktam teisėjų ir teismų įvaizdžiui. Tyrimo rezultatai gali būti naudingi sprendžiant apie medijų poveikį suvoktam teisėjų bei teismų įvaizdžiui, kaip šios informavimo priemonės gali prisidėti stiprinant visuomenės pasitikėjimą teismų institucija. Remiantis Vidaus reikalų ministerijos atliktu 2021 metų gyventojų nuomonės apie teisėsaugos institucijas ir viešojo saugumo situacijos vertinimu, teismų veiklą respondentai įvertino blogiausiai iš visų pateiktų institucijų: 44 proc. teismus įvertino labai gerai ir gerai, o 40 proc. respondentų – blogai ir labai blogai (Vileikienė, 2021). Palyginimui, Prokuratūros veiklą kaip labai gerai ir gerai įvertino 51 proc., o blogai ir labai blogai – 31 proc. respondentų, policijos – atitinkamai 79 proc. ir 15 proc.

Darbo tezė. Masinių medijų naujienos apie kiekvieną teisėjų ir teismų įvaizdžio dėmenį pateikia stereotipinius, visuomenėje jau egzistuojančius, „rėmus“.

Darbo nulinė hipotezė (H0). Masinių medijų vartotojai, skaitydami naujienas apie Jurbarko bylą, savo požiūrį apie teisėjus ir teismus susidarė savarankiškai, neveikiami naujienų portalų straipsnių.

Darbo tikslas. Ištirti galimą masinių medijų poveikį teisėjų ir teismų įvaizdžio formavimui, vadinamosios Jurbarko baudžiamosios bylos kontekste.

Darbo uždaviniai.

1. Pristatyti suvokto teisėjų ir teismų įvaizdžio ypatumų svarbą visuomenei ir teisėsaugos institucijai bei masinių medijų vaidmenį teismo procesuose.
2. Remiantis mokslininkų darbais, euristikų pasireiškimo ypatumais ir žiniasklaidos „rėmų“ teorija sudaryti modelį, kaip masinių medijų naujienos formuoja visuomenės narių suvoktą teisėjų ir teismų įvaizdį.
3. Išskirti pagrindinius naujienų aspektus, kuriais atrinktos žiniasklaidos priemonės formavo teigiamą, neutralų ir neigiamą teisėjų bei teismų įvaizdį rezonansinės Jurbarko baudžiamosios bylos atveju.
4. Eksperimento metu pateikti dalyviams poveikio medžiagą (masinių medijų straipsnių ištraukas) ir ištirti, kaip kito jų nuomonė apie teisėjus ir teismus.

Tyrimo metodai. Magistro baigiamajame darbe naudojami keli tyrimo metodai. Pirmajame etape atliekama literatūros ir šaltinių analizė, apžvelgiant jau atliktus tyrimus bei gautus rezultatus šia tema. Teorinėje dalyje taip pat pateikiami pagrindiniai mąstymo euristikų ypatumai, žiniasklaidos „rėmų“ teorijos prielaidos, tokiu būdu sudarant pagrindą empirinei darbo daliai – kokybinei turinio

analizei ir eksperimentui. Kaip kokybinės turinio analizės duomenų rinkimo metodas naudojama dokumentų analizė. Šios analizės metu yra nagrinėjami atrinktų naujienų portalų straipsniai, koks teisėjų ir teismų įvaizdis yra kuriamas. Surinkta medžiaga vėliau panaudojama eksperimentui atlikti. Pagal išskirtus nepriklausomus kintamuosius yra daromas poveikis dvejoms eksperimentinėms grupėms, jų rezultatus lyginant su kontrolinės grupės duomenimis.

Darbo struktūra. Šį darbą sudaro įvadas, du pagrindiniai teorinės dalies skyriai ir vienas empirinės dalies skyrius su rezultatų apibendrinimais bei diskusija, tyrimo ribotumais ir pasiūlymais tolimesniems tyrimams, išvados, literatūros ir šaltinių sąrašas, priedai.

Literatūros ir šaltinių apžvalga. Nagrinėjant mąstymo euristicų temą remiamasi D. Kahnemanno darbu. Analizuojant ir pritaikant žiniasklaidos teorijas remiamasi R. M. Entmano ir L. Nevinskaitės moksliniais darbais, taip pat ankstesniais panašia tema atliktais tyrimais, kuriuos parengė G. Valickas ir L. Jarutienė; G. Valickas, D. Šeršniovaitė, ir V. Mikuličiūtė; Joshua C. Cochran, Elisa L. Toman, Ryan T. Shields ir Daniel P. Mears; Colleen M. Ray ir Lisa A. Kort-Butler; Alexander Denison, Justin Wedeking, Michael A. Zilis; Francis D. Boateng ir Kimberly Kaiser; ir kiti autoriai.

Pagrindinė darbo sąvoka. Įvaizdis – tai psichinis vaizdas apie instituciją, organizaciją ar asmenį, kurį susikuria žmogus ir kuris atspindi organizacijos ypatumus bei apima su organizacija susijusius emocinius išgyvenimus, vertybes, žinias ar įsitikinimus (Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė, 2015, p. 39). Įvaizdžiu laikomas tam tikras pavyzdys, kuriuo remiantis „visa informacija, susijusi su konkrečia organizacija, yra saugoma, atkurama ir vertinama“ (Lievens, 2007, cit. pg. Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė, 2018, p. 567).

1. TEISĖJŲ IR TEISMŲ ĮVAIZDIS, JO REIKŠMĖ TEISAUGOS INSTITUCIJOMS IR VISUOMENEI

Pagrindinė teismų funkcija teisinėje ir demokratinėje valstybėje – vykdyti teisingumą (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Atliekant savo darbą teisėjams tenka atsakomybė spręsti kitų žmonių likimą, susijusį su jų laisve, sveikata, socialiniu statusu ar turtu (Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė, 2015, p. 42). Be to, jų priimti sprendimai gali turėti įtakos ne tik tiesiogiai dalyvaujančioms suinteresuotoms bylos šalims, bet ir bendrai teismų praktikai, taigi ir kitų bylų dalyviams. Kad teismai galėtų tinkamai veikti, reikalingi tiek išsilavinę ir profesionalūs teisėjai bei teismų darbuotojai, tiek visuomenės pasitikėjimas ir palaikymas priimamiems sprendimams (Boateng, Kaiser, 2019). Kiek visuomenė pasitikės šia institucija, priklauso nuo kelių skirtingų veiksnių, tarp kurių svarbus teisėjų ir teismų įvaizdis. Todėl šiame skyriuje apžvelgiami teisėjų ir teismų įvaizdžio tipai ir jį lemiantys veiksniai, analizuojamas teigiamo ir neigiamo požiūrio į teisėjus bei teismus poveikis pačiai institucijai, visuomenei ir valstybei. Bandoma išsiaiškinti, kaip masinės medijos prisideda prie skirtingo teisėjų ir teismų įvaizdžio formavimo.

1.1. Nuomonės apie teisėjus ir teismus formavimas masinėse medijose

Individai nuomonę apie teismų instituciją gali susiformuoti dvejopai – tiesiogiai susidurdami su teismais (pvz., būdami institucijos darbuotojai ar dalyvavę teisminiame procese) arba netiesiogiai, vertindami gaunamą informaciją iš aplinkos, pavyzdžiui, pažįstamų ar masinių medijų. Tiek vienu, tiek kitu atveju asmuo gali susidaryti teigiamą, neigiamą arba neutralią nuomonę, tačiau, svarbu pabrėžti, kad remiantis bet kuriuo šaltiniu dėl galimai subjektyvios informacijos interpretacijos susidaroma nuomonė gali būti šališka ir patvirtinanti jau turimus įsitikinimus (Si, Hitt, 2004, cit. pg. Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė, 2018, p. 568). Atsižvelgiant į anksčiau minėtą teisėjų darbo svarbą ir atsakomybę valstybės kontekste, tai kelia papildomų reikalavimų institucijai nepatvirtinti jau egzistuojančių nuostatų ir kad jų veiksmai ar sprendimai masinėse medijose tokie neatrodytų, kadangi medijos, kai kurių mokslininkų nuomone, yra vienas pagrindinių informacijos šaltinių teismų ir teisėjų įvaizdžiui susidaryti (Boateng, Kaiser, 2019, p. 2; Asimow et al., cit. pg. Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė 2018, p. 568; Bakshay, Haney, 2018).

Žmonių nuomonė gali būti formuojama, vertinant kelis teismų įvaizdžio dėmenis. G. Valickas, D. Šeršniovaitė ir V. Mikuličiūtė (2018, p. 573), analizuodami, kaip suaugusieji ir paaugliai supranta teisėjus bei teismus, išskyrė šiuos pagrindinius įvaizdžio elementus:

1. Aplinkos įvaizdis. Asmenys vertina teismų vidaus ir išorinę išvaizdą, taip pat darbuotojų išvaizdos požymius ar suinteresuotoms šalims pateikiamą informaciją.

2. Paslaugų įvaizdis. Vertinama visapusiška teikiamų paslaugų kokybė: teismo darbuotojų ir pareigūnų elgesys, sprendimų priėmimas, suprantamas jų motyvavimas ir argumentavimas.
3. Socialinis įvaizdis. Jis atspindi, kaip visuomenės nariai vertina teisėjų profesiją, jos patrauklumą ir prestižą, kiek, jų nuomone, teisėjai yra atsidavę savo darbui, sąžiningi, kompetentingi, nepriekaištingos reputacijos, taip pat vertinama visuomenės pagarba teisėjams.

Nors mokslininkai to ir nemini, tačiau prie kiekvieno elemento būtų galima pridėti papildomų veiksnių. Aplinkos įvaizdžiui susidaryti gali būti taip pat aktuali teismų pastatų būklė ir prieinamumas – jei sunku patekti į vidų, asmenys gali įvertinti teismus kaip atskirtus nuo visuomenės; paslaugų įvaizdžiui gali būti svarbus teismo proceso, posėdžio eigos sklandumas – vertinant ne tik priimamus sprendimus, kaip jie yra argumentuojami ir motyvuojami, bet ir posėdžio nagrinėjimas pagal paskirtą laiką, techninių kliūčių nebūvimas; o susidarant socialinį įvaizdį be paties teisėjo gali būti svarbūs ir teismų darbuotojai, jei jie atsiduria viešojoje erdvėje kaip vienas iš komunikuojamos naujienos dalyvių.

Medijose gali būti vertinami ir turėti įtakos jų vartotojams visi šie įvaizdžio elementai. Tyrimo, kuriame G. Valickas, D. Šeršniovaitė ir V. Mikuličiūtė (2018) analizavo, kaip suaugusieji ir paaugliai supranta teisėjus bei teismus, rezultatai parodė, kad visų išorinių grupių, suskirstytų pagal amžių, respondentai „palankiausiai vertina aplinkos, ne taip palankiai – paslaugų ir santykiniai nepalankiausiai – socialinį įvaizdį“ (ten pat, p. 606), atsižvelgiant į tiesioginę asmeninę patirtį, domėjimąsi teisinės tematikos informacija medijose, turimą išsilavinimą, teisės dalykų išklusumą, šeiminių statusą, gyvenamąją vietą. Taigi galima daryti prielaidą, kad medijos turi tokios pačios reikšmingos įtakos teismų ir teisėjų įvaizdžiui, kaip ir tiesioginė patirtis su teismų institucija (jei, pavyzdžiui, patiems asmenims teko dalyvauti teisminiame procese ar jie yra šios institucijos darbuotojai). Radijo, televizijos, naujienų portalų ar laikraščių pateikiama informacija, ypač tokia, kuri yra viešinama ilgesnį laiką, gali formuoti tendencingą teisėjų bei teismų įvaizdį kaip įprastą ir tokiu būdu sudaryti pagrindą išankstiniam požiūriui ar patvirtinti bei sustiprinti jau turimą. O remiantis P. Lazarsfeldo dviejų pakopų komunikacijos srauto teorija, pagal kurią visuomenę sudaro aktyvūs jos nariai, vartojantys medijas, ir pasyvūs, gaunantys informaciją iš aktyvių vartotojų (Nevinskaitė, 2011, p. 88; Katz, 1957), galima daryti prielaidą, kad medių pateikiama informacija gali pasiekti plačią auditorijos dalį – tiek tiesiogiai per skirtingas komunikacijos priemones, tiek netiesiogiai per žmonių pokalbių tarpasmeninių ryšių būdu.

Kadangi komunikuojamas naujienų turinys tampa diskusijų objektu ir viešojo diskurso dalimi,

jis taip pat gali turėti skirtingų padarinių teisėjų ir teismų įvaizdžiai. Teisėjų ir teismų teigiamas įvaizdis gali (Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė 2018, p. 578):

1. Padėti išlaikyti profesijos prestižą, taigi didinti darbuotojų pasitenkinimą darbu, jų įsitraukimą į darbą ir jo kokybę.
2. Atkreipti potencialių naujų darbuotojų dėmesį į teisininko profesijos pasirinkimą, išlaikant šios profesijos patrauklumą.
3. Didinti visuomenės bendradarbiavimą ir pasitikėjimą teismais bei teisėsaugos darbuotojais.

Kita vertus, interpretuojant G. Valicko ir L. Jarutienės (2014, pp. 20-21) tyrimo apie teisėjų įvaizdžio ypatumus pedofilijos skandalo metu medžiagą, naujienų portaluose, spaudoje ir televizijos žinių laidose pateikiama neigiama informacija gali turėti atvirkštinį efektą:

1. Mažinti jaunų specialistų suinteresuotumą rinktis teisininko profesiją, taip pat institucijos reputaciją visuomenėje, darbuotojų įsitraukimą, pasitenkinimą savo darbu.
2. Mažinti visuomenės norą bendradarbiauti su teisėsauga, laikytis teisės aktų, prireikus kreiptis į pareigūnus ir teismus.
3. Didinti visuomenės nepasitikėjimą tiek teismais, tiek teisėjais.
4. O ilgą laiką publikuojant vienakryptę informaciją, formuoti tokį žmonių požiūrį, kad teisėjų ir teismų nekompetencija, nesąžiningumas ir neteislingumas yra įprastas reiškinys, kasdienybė.

Svarbu paminėti, kad šis mokslininkų tyrimas yra pirmas toks Lietuvoje, kuriame analizuota naujienų portale ir dienraštyje pateikta informacija bei kurio rezultatai atskleidė, kad tiek žinių portalas *Delfi*, tiek dienraštis *Lietuvos rytas* daugiausiai dėmesio skyrė neigiamos informacijos sklaidai: teisėjus kompromituojančiai ir verčiančiai abejoti jų objektyvumu, sąžiningumu medžiagai, naujienoms apie nusikalstamą „teisėjų klaną“, vienos teisėjos kovą ieškant tiesos tarp minėto „klano“ (Valickas, Jarutienė, 2014). Prieita išvados, kad „pedofilijos skandalo metu portalo *Delfi* ir dienraščio *Lietuvos rytas* pateiktas teisėjų įvaizdis galėjo sumažinti teisėjų autoritetą, sukelti visuomenės abejonių ir nepasitikėjimą teismų sprendimais“ (Valickas, Jarutienė, 2014, p. 31). Apžvelgiant užsienio autorių darbus, galima pridėti, kad neigiamai pateikiamos naujienos ne tik padidina visuomenės abejones, bet ir kelia rūpestį, kuris turi įtakos baudžiamajai politikai. Mokslininkai Cochranas, Toman, Shieldsas, Mearsas (2021), tyrę JAV nacionalines ir Floridos valstijos naujienas 1995–2011 metais, pastebėjo, kad seksualinių nusikaltimų bylos masinėse medijose buvo aptariamoms dažniau negu smurtiniai ar su psichotropinėmis medžiagomis susiję

nusikaltimai. Jų tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, kad Floridos teismai skyrė griežtesnes bausmes išskirtinai seksualiniams nusikaltėliams. Šiuos pokyčius mokslininkai pagrindė ne pačių tokio pobūdžio nusikaltimų pokyčiais (pvz., didėjančiu seksualinių nusikaltimų sunkumu), bet padidėjusio visuomenės susirūpinimo prielaida (Cochranas, Toman, Shieldsas, Mearsas, 2021, p. 105). O kilusių piliečių susirūpinimą vėliau gali pajusti ir JAV teismų prisiėkusių (Bakhshay, Haney, 2018), kurie dalyvauja bausmės skyrimo procese.

Tyrimai taip pat rodo, kad patys teisėjai ir teismai yra dalinai atsakingi už neigiamų naujienų apie jų priimtus sprendimus pasirodymą. Denisonas, Wedekingas ir Zilis (2020), tyrė JAV Aukščiausiojo Teismo sprendimų publikavimą naujienose, pastebi, kad teismų ar jų atstovų naudojama negatyvi kalba prisideda prie negatyvių straipsnių medijose. Ši negatyvi leksika daugiausiai apima Aukščiausiojo Teismo teisėjų tarpusavio nesutarimus – kadangi juos skiria JAV prezidentas visam gyvenimui, įprastai jie atstovauja skirtingas ideologijas. Žmonės neturi pakankamai žinių apie teisėjų darbo specifiką, teismų sistemos veikimo principus, todėl suprasti priimtų sprendimų argumentavimą jiems sudėtinga. Kaip paaiškinimus teismų priimamiems sprendimams, vietoj gilinimosi, jie renkasi jau turimas sąsajas apie teisėjų atstovaujamas skirtingas ideologijas (Denison, Wedeking, Zilis, 2020). Medijos žinių apie teismų sistemą trūkumą bando kompensuoti, tačiau pateikia savo auditorijai supaprastintą informaciją, apimančią paprastą teisėjų darbo bei priimto sprendimo įtakos suinteresuotoms šalims paaiškinimą (Denison, Wedeking, Zilis, 2020). Todėl galima daryti prielaidą, kad, teismams tiesiogiai bendradarbiaujant su masinėmis medijomis ir joms pateikiant išsamią ir supaprastintą, visuomenei suprantamą, informaciją, neigiamas šios institucijos įvaizdis galimai sumažėtų (Denison, Wedeking, Zilis, 2020). Kaip teigia Cullenas, O'Brienas ir Corcoranas (2019), išanalizavę žurnalistų praktinę patirtį aprašant smurto artimoje aplinkoje atvejus, žurnalistams trūksta šaltinių naujienoms parašyti, o tai, kaip ir instituciniai apribojimai, dėl kurių sunku gauti informaciją, pasiekti teisėjus ar teismų atstovus, kelia iššūkių pateikiamiems pranešimams apie įvykius. Naujienų turinį dažnai sudaro ne bylos medžiaga ir joje nagrinėjami įkalčiai bei užfiksuotos nusikalstamos veikos aplinkybės, o bendruomenių (tiek siaurąja prasme – kaip specifinės gyvenvietės, tiek plačiąja – kaip šalies visuomenės) nuomonė, artimųjų išgyvenimai ir jausmai. O nuo to, koks asmuo yra cituojamas naujienose, koks žodynas naudojamas, priklauso ir emocinis žinutės tonas (Bakhshay, Haney, 2018, p. 12; Britto, Noga-Styron, 2014), tai gali turėti įtakos ir teisėjų bei teismų įvaizdžiui. Įtraukus daugiau bendruomenės narių nuomonių atsiranda sensacingų naujienų grėsmė, kurių pagrindinė paskirtis būna ne informuoti apie įvykį, o pritraukti ir prikaustyti dėmesį skambiomis antraštėmis, grafiniais elementais, pavyzdžiui, nuotraukomis ar vaizdo įrašų turiniu (Bakhshay, Haney, 2018, p. 13). Galima teigti, kad, jei pati institucija nepateikia informacijos, žurnalistai jos yra linkę ieškoti kitur, pavyzdžiui, kreiptis į

visuomenėje žinomus žmones ar bendruomenes, ir nors tai yra subjektyvi nuomonė, tačiau skaitytojų akyse ji yra laikoma objektyviu šaltiniu (Cullen, O'Brien, Corcoran, 2019, p. 7). Visuomenėje žinomų ir tiesiogiai su byla nesusijusių žmonių nuomonė, tikėtina, labiau rezonuoja ir sutampa su kitų piliečių nuomone, todėl pastarieji tokiu būdu gauna patvirtinimą bei pastiprinimą savo turimam, jau sudarytam įvaizdžiui apie teisėjus ir teismus.

Siekiant kurti labiau teigiamą teisėjų įvaizdį, be efektyvesnio teismų dalinimosi informacija su masinėmis medijomis ir tarpusavio bendradarbiavimo, kai kurie tyrėjai siūlo pateikti vaizdo medžiagą. Xu ir Liu (2020) palyginę, kaip tyrimo dalyviai vertina tik tekstinę medžiagą ir tekstinę medžiagą su video medžiaga, padarė išvadą, kad vaizdas, viena, suteikia skaidrumo įspūdį, antra, sukuria tam tikrą asmeninį ryšį, nes žiūrovai gali matyti, kaip teisėjai elgiasi su žmogumi – tokiu būdu susitapatinti su juo ir tą patirtį perkelti sau (Xu, Liu, 2020). Galima daryti prielaidą, kad, žiūrint vaizdo medžiagą, žiūrovams susidaro iliuzija, jog išnyksta mediatorius (tarpininkas) – nors jis ir egzistuoja (t. y., medijos kaip tarpininkas išlieka), o žmogui yra priartinamas teisėjas. Tačiau svarbu pabrėžti, kad tyrėjai pasiekė šių rezultatų tik su tais asmenimis, kurie neturėjo ankstesnio kontakto su teisėjais (Xu, Liu, 2020). Pastebima, kad individai iš medijų gautą informaciją analizuoja ir lygina su savo turima patirtimi. Jei turima patirtis sutampa su medijų naujienomis, asmuo bus labiau paveiktas, negu tuo atveju, kai jo patirtis ir naujienos nesutampa (Boateng, Kaiser, 2019). Šiuo atveju gali būti panaudojama supaprastinta mąstymo strategija (vadinamos mąstymo euristikos), apie kurią bus daugiau kalbama (kartu su komunikacijos teorijomis) kitame šio darbo skyriuje.

2. MĄSTYMO EURISTIKOS IR ŽINIASKLAIDOS TEORIJOS, ANALIZUOJANT TEISĖJŲ BEI TEISMŲ ĮVAIZDŽIO YPATUMUS

Šiame skyriuje pristatomos ir apžvelgiamos pasirinktos žiniasklaidos teorijos bei mąstymo euristikos, kuriomis vadovaujamasi tyrime, analizuojant, koks teisėjų ir teismų įvaizdis yra sukuriamas viešojoje erdvėje, ypač – sprendžiant rezonansines baudžiamąsias bylas. Psichologijoje nagrinėjamos mąstymo euristikos (aiškinant žmogaus priimamus sprendimus), pateikia atsakymus, kaip žmogus priima tam tikrus sprendimus, kaip susidaro nuomonę, kiek apgalvoti bei šališki būna tų sprendimų veiksmai. Komunikacijos mokslų žiniasklaidos teorijos sudaro prielaidas medijų įtakos visuomenės narių veiksams ir požiūriui, naujienų, žinių ir informacijos sklaidai tarp žmonių aiškinimui. Šių abiejų disciplinų teorinių modelių sintezė suteikia galimybę ištirti, kaip informacija, gauta iš masinių medijų, yra suvokiama ir kaip tai paveikia žmogaus turimą požiūrį ir nuomonę apie teisėjus bei teismus. Kitaip tariant, tokiu būdu ištiriama visa informacijos apie teismus sklaidos grandinė nuo medijų kaip pranešėjų iki visuomenės kaip gavėjų ir medijų naujienų įtaka požiūrio į teisėjus ir teismus formavimuisi.

2.1. Žmogaus (ne)šališkas mąstymas, paremtas patirtimi, egzistuojančiu požiūriu ir tingumu

Kiekvieno žmogaus, priėmusio tam tikrą sprendimą, paklausus, kodėl vienaip ar kitaip pasielgė, jis ar ji bandys surasti tam paaiškinimą. Kartais šis aiškinimas bus susijęs su netikėtoje situacijoje kilusiomis emocijomis, kartais – su iš anksčiau įgyta patirtimi, teorinėmis žiniomis, įpročiais (Kahneman, 2015). Toks asmens mąstymas, kuomet ieškoma atsakymų į klausimą remiantis praktiniais veiksmais ar savo patirtimi, yra vadinamas *euristika* (Myers, 2008, p. 493). Šis mąstymo (ar problemų sprendimo) būdas veikia ganėtinai greitai, todėl klausimai ar iššūkiai, su kuriais susiduriama, išsprendžiami per trumpą laiką. Be šio būdo gali būti vadovaujama ir kitu, priešingu euristikai – tai *algoritmu*, kuomet situacijoje elgiamasi pagal tam tikrą logišką procedūrą ir kuris dėl šios priežasties yra lėtesnis sprendimas (Myers, 2008, p. 493). Todėl remdamiesi euristikomis žmonės taupo savo resursus, pavyzdžiui, laiką, ir gali juos paskirstyti kitoms veikloms. Nepaisant to, kad šis sprendimo būdas tarsi leidžia žmonėms veikti efektyviau, vis dėlto taikant euristikas dažnai sprendžiama intuityviai ir šališkai, dėl ko žmogus padaro klaidų (Myers, 2008, p. 493).

Psichologas, Nobelio premijos laureatas D. Kahnemanas knygoje „Mąstymas, greitas ir lėtas“ (2015) išskiria dvi informacijos apdorojimo sistemas, kurias pavadina I sistema ir II sistema. I sistemą D. Kahnemanas apibūdina kaip „be pastangų generuojančią išpūdžius ir jausmus – pagrindinį II sistemos aiškių įsitikinimų ir sąmoningų pasirinkimų šaltinį“ (Kahneman, 2015, p. 35) ir išskiria tokias I sistemos charakteristikas:

- Automatiškas, sąmoningai nekontroliuojamas veikimas.
- Sunkių klausimų išsprendimas, juos pakeičiant lengvesniais ir tokiu būdu sukuriant tiesos iliuziją, malonumą bei sumažėjusį budrumą.
- Generuojamos kvalifikuotos nuojautos po adekvačių mokymų, kaip reaguoti į dirgiklius ar stimulus.
- Lengvas patikėjimas gaunama informacija bei patvirtinimas be papildomo tikrinimo.
- Susitelkimas tik į žinomus ar matomus įrodymus, neieškant jų paneigimo.
- Nuoseklių ir aktyvuotų idėjų modelių kūrimas asociatyvioje atmintyje.
- Dviprasmiškumo vengimas, dvejonų slopinimas (ten pat, pp. 143-144).

Tuo tarpu II sistemos vienas iš pagrindinių uždavinių – slopinti I sistemos impulsus ir juos suvaldyti (ten pat, p. 42). II sistema atlieka I sistemos reguliavimo, sustabdymo funkcijas, paskirstydama „dėmesį, reikalingą sąmoningoms protinėms pastangoms“ (Kahneman, 2015, p. 35). Ji įveda tam tikrą tvarką žmogaus mąstymo procese, „geba rikiuoti mintis į tvarkingas žingsnių

sekas“ (Kahneman, 2015, p. 35), padeda esamus sunkumus išsamiau išanalizuoti, tikslingiau apdoroti bei rasti atsakymą ten, kur I sistema to padaryti negali. Be to, ši sistema padeda žmogui išlikti budriam bei kontroliuoja žmogaus elgesį, pavyzdžiui, tose situacijose, kuomet privaloma elgtis mandagiai ar būtina pasirūpinti kitų saugumu (ten pat, p. 40). Tokios II sistemos charakteristikos gali sudaryti įspūdį, jog ji yra daug objektyvesnė už pirmąją, tačiau tai yra tiesa tik iš dalies. Ieškant atsakymų į klausimus pirmiausiai veikti pradeda I sistema. Ji taip pat daug dažniau reaguoja į išorinius dirgiklius, reiškinius ar įvykius, darančius įspūdį. Visą šią informaciją ji nesustabdomai perduoda II sistemai. Ir, jei II sistema jų neblokuoja, o priima, I sistemos perduoti „įspūdžiai ir nuojautos tampa įsitikinimais, o impulsai virsta sąmoningais veiksmais“ (ten pat, p. 40). Todėl mąstymo ir šališkumo klaidos gali kilti ne tik dėl I-os, bet ir dėl II-os sistemos (ten pat, p. 45). II sistema būna tingi², be to, jos informacijos šaltinis – tai I sistema, kuri subjektyviai priima gaunamą medžiagą ir subjektyviai ją pateikia II sistemai, kuri, be papildomo protinio darbo, taip pat subjektyviai ją įvertina (Kahneman, 2015).

Tad tingumas ir nežinojimas yra vienos iš pagrindinių priežasčių, kodėl, nepaisant skirtingų I ir II sistemų funkcijų bei viena kitos papildymo, žmonės daro klaidas. Žmogus gali būti linkęs remtis patirtimi, kuri sukuria perdėtą pasitikėjimą savo jėgomis bei argumentais, net ir tais atvejais, kai jie yra galimai klaidingi (ten pat, p. 68). Iš šio pasiklovimo sekantis greitas mąstymas yra I sistemos funkcija. O norint, kad pradėtų veikti II sistema, būtina įdėti daugiau pastangų ir skirti daugiau laiko, taip įveikiant bei atsispiriant tingumui (ten pat, p. 69). Taigi galima teigti, kad už mąstymo ir sprendimų klaidas yra atsakingas ir pats asmuo, nelinkęs papildomų laiko ir protinių jėgų resursų panaudoti to reikalaujantiems klausimams. Kita vertus, kaip klaidų priežastis galima paminėti ir išorines aplinkybes, pavyzdžiui laiką ir vietą, t. y. kontekstą, kokiomis aplinkybėmis priimami problemų sprendimai. Kad tinkamai funkcionuotų, II sistema neturėtų būti užimta kitomis, tiesiogiai su sprendimu nesusijusiomis, sunkiomis užduotimis. Kitaip žmogus priims mažiau apsvaistytą sprendimą. Kaip teigia D. Kahnemanas, yra įrodyta, jog paveikūs pranešimai labiau paveikia pavargusį žmogų (ten pat, p. 114). Be to, tam tikri asmeniniai ar rezonansiniai visuomeniniai įvykiai, sukėlę daug jausmų, gali ilgai išlikti atmintyje ir būti stipresni negu kiti prisiminimai. O sprendžiant dilemą, I sistema atsakymams pagrįsti ir pasirenks būtent tą patirtį, kuri bus arba senesnė, tačiau labiau atmintyje įstrigusi, arba pati naujausia (ten pat, p. 112).

Esant šioms aplinkybėms, atsiranda šališkumas, kurį galima įvardinti D. Kahnemano sugalvotu

² Tingumą D. Kahnemanas (2015) įvardija kaip nenorą naudoti per daug jėgų negu yra reikalinga (p. 48)

trumpiniu KMTY – *ką matai, tas ir yra* (ten pat, pp. 120-123). KMTY apibūdina pagrindinius žmonių šališkumų tipus: *patvirtinimo* (angl. *confirmation*) *šališkumą*, kai žmogus ieško tokių įrodymų ar argumentų, kurie patvirtintų jo įsitikinimus (ten pat, p. 114); *aureolės efektą* (angl. *halo effect*), kuris padidina pirmųjų įspūdžių sukeltą efektą (ten pat, p. 116), pavyzdžiui, išgirdus apie sensacingą įvykį, visa informacija, kuri pasirodo vėliau, tampa nebesvarbi ir į ją nėra kreipiama dėmesio. Visi šie šališkumai atsiranda iš euristikų, kai sudėtingi klausimai pakeičiami *baziniais vertinimais* (angl. *basic assessments*) intuityvių sprendimų priėmimo metu. (ten pat, p. 124).

Yra išskiriamos kelios euristikų rūšys. Pirmosios, kurias prieš keletą dešimtmečių pristatė D. Kahnemanas kartu su kolega A. Tversky, buvo trys: 1) *prieinamumo euristika* (angl. *availability heuristics*), kuomet remiamasi paieškos atmintyje lengvumu; 2) *reprezentatyvumo euristika* (angl. *representativeness heuristics*), kai nuomonė apie galimas tikimybes (pvz., ar vyras, ar moteris užims vadovaujančias pozicijas) susidaroma pagal egzistuojantį stereotipą³; 3) *tikslinimo ir prisitvirtinimo prie „inkaro“ efektas* (angl. *anchoring effect*), kuris atspindi prisitvirtinimą prie vieno pasirinkto dydžio ir vėlesnių reikšmių keitimą, remiantis pirminiu (Kahneman, 2015). Vėliau buvo išskirtos ir kitos euristikos, pavyzdžiui, *emocinių išgyvenimų euristika* (angl. *affect heuristics*), kai sprendimą be didelių argumentų tiesiogiai lemia jausmai ir (ar) simpatija. Šiame darbe, siekiant ištirti, kaip ir kokia medijose pateikiama informacija apie nagrinėjamas baudžiamąsias bylas formuoja tiriamųjų nuomonę apie teisėjus ir teismus, remiamasi *prieinamumo euristika*.

D. Kahnemanas prieinamumo euristiką apibūdina kaip „nuomonės apie dažnį susidarymą atsižvelgiant į tai, „kaip lengvai pavyzdžiai ateina į galvą“, procesą“ (ten pat, p. 176). Įtakos lengvumui prisiminti gali turėti asmeniniai patyrimai, sukėlę emocijas, įsimintini įvykiai visuomenėje, pavyzdžiui, protestai, ar masinės medijos, skambiai aprašančios naujienas (ten pat, p. 177). Būtent skandalingos naujienos ir jų antraštės, išraiškingos frazės ir epitetai, jausmus ir emocijas iššaukianti vaizdinė medžiaga labiausiai pritraukia žmonių dėmesį. Dėl šių išskirtinių elementų asmuo gali intuityviai priimti sprendimą kitose situacijose ir apie panašius įvykius spręsti, remdamasis pirminiais labiausiai įstrigusiais prisiminimais bei pagal juos sudarytu požiūriu. Be to, lengvumui prisiminti įtakos turi ir naujienų pasikartojimai, koku dažnumu apie įvykius praneša medijos (ten pat, p. 22). Šį prieinamumą lemia I sistema, todėl, anot Kahnemano, išvengti šališkumo gali padėti susitelkimas į turinį, t. y. I sistemos pakeitimas II sistema (ten pat, p. 183). Teisėjų ir teismų, sprendžiančių baudžiamąsias bylas, kontekste galima daryti prielaidą, kad tokie įvykiai kaip šiame darbe tiriamas pasikėsinimas į nepilnametės gyvybę ir sveikatą, nuteistajam paskirta bausmė,

³ Stereotipai – preliminariai teisingais laikomi teiginiai apie grupes ar grupių narius (Kahneman, 2015).

patraukia visuomenės narių dėmesį, o jų atmintyje išlieka tai, ką ir kaip žurnalistai pateikia publikuojamose naujienose.

Taigi euristikos, kaip minėta anksčiau, yra problemų sprendimų būdas, padedantis išspręsti klausimus bei problemas, taip pat susidaryti nuomonę ir požiūrį. Tačiau dėl savo ypatybės supaprastinti iškilusius iššūkius euristikų siūlomi intuityvūs sprendimai dažnai būna šališki ir klaidingi. Informacijos apdorojimo metu veikia dvi sistemos, atliekančios skirtingas funkcijas. I sistema veikia greitai, automatiškai ir nekontroliuojamai, užtikrina nuolatinį informacijos šaltinių generavimą II sistemai. Tuo tarpu II sistema būna atsakinga už I sistemos kontroliavimą ir stabdymą, pateikiamos informacijos vertinimą, tačiau dėl savo tingumo ir išorinių aplinkybių dažnai paverčianti pirminius įspūdžius įsitikinimais, o nesąmoningus veiksmus – sąmoningais (Kahneman, 2015, p. 40). Mokslininkai išskyrė keletą euristikų rūšių, iš kurių šiame darbe bus remiamasi prieinamumo euristika. Be to, kartu su šiomis psichologijos idėjomis mūsų tyrime taip pat bus remiamasi komunikacijos teorijomis – Roberto M. Entmano (1996) *žiniasklaidos rėmų teorija* (cit. pg. Nevinskaitė, 2011, p. 104).

2.2. Masinių medijų vaidmuo, formuojant ir patvirtinant auditorijos nuomonę

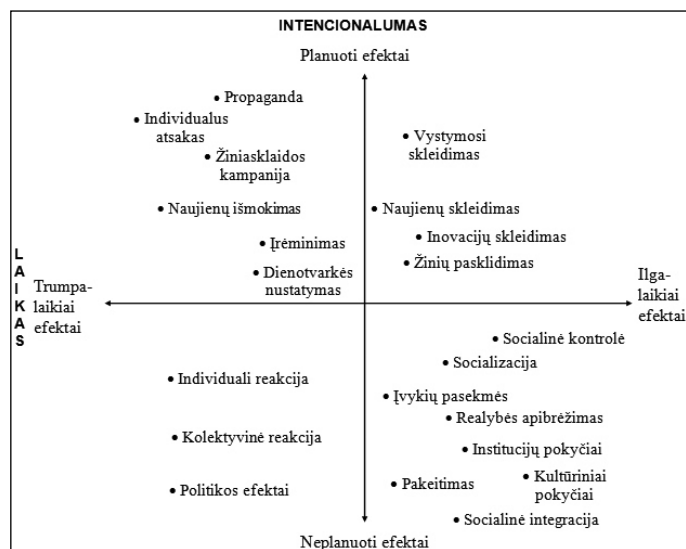
Nepaisant skirtingų medijų formų – televizijos, naujienų portalų, dienraščių ar laikraščių – tai yra vienas pagrindinių visuomenės informavimo šaltinių. Dėl įvykusių tokių technologinių pokyčių kaip interneto, kompiuterių ar socialinių tinklų išradimo, šiandien medijose publikuojamas turinys yra laisvai prieinamas daugeliui asmenų bet kuriuo metu. Skirtingais laikotarpiais mokslininkai turėjo skirtingas nuomones dėl medijų vaidmens visuomenėje, tačiau šiuo metu sutariama – žiniasklaidos sukeliamas efektas⁴ gali veikti asmenis. Masinės komunikacijos priemonės kuria socialinę realybę ir pateikia reikšmes, suteikdamos visuomenei galimybę pasirinkti, ar priimti, ar atmesti jas (Nevinskaitė, 2011, p. 74).

Kadangi medijos šiuolaikiniais laikais gali veikti skirtingose platformose ir pateikti įvairaus pobūdžio turinį, panaudojant tiek tekstinius, tiek grafinius ar vaizdinius elementus, jos sukeliami efektai gali paveikti atskirą asmenį, asmenų grupę ar visą visuomenę. Be to, medijos gali sukelti tiek trumpalaikius, tiek ilgalaikius, planuotus ir neplanuotus padarinius (Nevinskaitė, 2011, p. 80; žr. 1-ą pav.). Šie efektai turi įtakos politiniams pokyčiams, kultūriniais judėjimams, nuomonės apie

⁴ Žiniasklaidos, arba masinės komunikacijos, priemonių efektas yra vadinamas bet koks – sąmoningas ar nesąmoningas, spėjamas – poveikis, kuris turi įtakos asmens bei visuomenės elgesiui, jausmams, nuostatoms ir nuomonėms, veiksams ir žinioms (Nevinskaitė, 2011, p. 72).

naujienose aprašomus objektus, įvykius bei diskurso veikėjus formavimui.

1 pav. Komunikacijos priemonių sukeliami efektai

(sudaryta Nevinskaitės, 2011, p. 80, pagal McQuail, 2006)

Žiniasklaidos priemonės yra įstatymu įpareigosotos būti objektyviomis ir nešališkomis, skelbti tokią informaciją, kuri yra teisinga ir neiškraipyta, paremta kaip įmanoma daugiau skirtingų nuomonių įvairiais visuomenei svarbiais klausimais (Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, 22 straipsnis, 2006). Nepaisant to, žurnalistai gali sąmoningai ar nesąmoningai pateikti subjektyvų bei šališką turinį, vienoms naujienos detalėms skirdami daugiau dėmesio, o kitoms – mažiau. Tokį elementų išskyrimą, kai tam tikriems naujienų aspektams teikiama daugiau dėmesio, apibūdina „rėmų“ sąvoka, kurią pasiūlė sociologas E. Goffmanas, teigdamas, jog žmonės apdoroja informaciją vadovaudamiesi interpretacijų schemomis (Nevinskaitė, 2011, p. 103). „Rėmai“ žmogaus mąstymui suteikia struktūrą, jie lemia, kaip realybė bus atvaizduota ir kaip ją suvoks žmogus, todėl padeda supaprastinti situacijos vertinimus – dėmesys yra atkreipiamas tik į tam tikrus elementus, nukreipiant jį nuo kitų. Pritaikydamas šį žiniasklaidos „rėmų“ teorijos konceptą, R. M. Entmanas nagrinėja žurnalistų sukurtos realybės ypatumus, atrinktus ir akcentuojamus suvokiamos realybės aspektus, kuriais siekiama: 1) sutelkti dėmesį, 2) iškelti problemą, 3) pateikti vertinimą. Ši teorija ieško atsakymų, kaip sukurtos realybės ypatumai yra priimami ir kiek jie turi įtakos visuomenės ir atskirų individų nuomonės formavimui. Be minėtų trijų žiniasklaidos „rėmų“ funkcijų, yra išskiriama ir ketvirtoji – tai rekomendacijos, kaip turėtų būti elgiamasi ar veikiama (Entman, 1993; Nevinskaitė, 2011, pp. 104-105).

„Rėmai“ dažniausiai veikia auditorijai nepastebint, kad pateikiamoje informacijoje yra atkreipiamas dėmesys į tam tikras temas. Būtent dėl šios priežasties ji gali turėti didelį poveikį visoms

visuomenės grupėms ir jų nariams (Nevinskaitė, 2011, p. 107). Viešajame diskurse gali būti naudojama ta pati leksika, pažymimos tos pačios įvykio problemos, siūlomi tie patys sprendimo būdai. Jei žinutė būna emocinga ir paveiki, tuomet „rėmas“ tampa pagrindine naujienos detale, į šoną nustumiant visą likusį įvykio kontekstą. Šiuo požiūriu žiniasklaidos „rėmų“ teorija iš dalies turi panašų efektą kaip ir anksčiau aptartos mąstymo euristikos. Viena vertus, tiek euristikos, tiek „rėmai“ supaprastina žmogaus mąstymo procesą, remiasi atmintyje užfiksuotais prisiminimais, atkreipia dėmesį tik į tam tikrus įvykių elementus. Kita vertus, euristikų taikymas leidžia suprasti, kodėl žmogus mąsto struktūruotai, kai tuo tarpu „rėmai“ labiau analizuoja pačias mąstymo struktūras (t. y. į kokius elementus skirtingomis situacijomis yra atkreipiamas dėmesys), ir tokiu būdu papildo pastarąją teoriją. Todėl žiniasklaidos „rėmai“ yra svarbūs, nagrinėjant ir teisėjų bei teismų įvaizdį, nes, atliekant kokybinę turinio analizę ir remiantis šia teorija bus galima apibrėžti aiškius rezonansinę baudžiamąją bylą sprendusių teisėjų ir teismų „rėmus“, kuriuos sukūrė atrinktos žiniasklaidos priemonės.

Taigi procesas, kurio metu asmuo susidaro (ne)šališką nuomonę apie bet kokią visuomeninę, politinę ar vertybinę temą, yra ilgas, sudėtingas ir keblus, nes kiekvienu atveju veikia skirtingos aplinkybės. Masinė medijos gali pasirinkti „rėmą“, į kurį nori sutelkti žmogaus dėmesį, ir šia tema plėtoti naujienų turinį. Vartotojui matant bei atpažįstant žinutę, yra stiprinama jo jau susiformavusi nuomonė, o jei tokios dar nėra – kuriama nauja. Magistro baigiamajame darbe taikysime mąstymo euristikų ir žiniasklaidos „rėmų“ teoriją, nes jų sintezė gali pateikti atsakymus tiek visuomeniniu lygmeniu, nagrinėjant medijų įtaką auditorijoms, tiek individualiu lygmeniu, analizuojant individo mąstymo procesus ir problemų sprendimo būdus. Taip gali būti ištirta komunikacinė informacijos apie teisėjų bei teismų įvaizdį rezonansinės Jurbarko baudžiamosios bylos atveju sklaida nuo informacijos kūrėjų iki jos gavėjų. Be to, tokiu būdu bus galima taip pat apibūdinti veiksmus, kaip masinės medijos galėtų padėti didinti visuomenės pasitikėjimą teismais.

3. REZONANSINĖ JURBARKO BAUDŽIAMOJI BYLA: MEDIJOSE PATEIKIAMO TEISĖJŲ IR TEISMŲ ĮVAIZDŽIO YPATUMAI

Pirmosiose šio darbo dalyse buvo apžvelgti jau atliktų tyrimų teisėjų ir teismų įvaizdžio ypatumai, visuomenės požiūrį į teismų instituciją lemiantys veiksniai, taip pat nagrinėta, kaip žmogus susidaro nuomonę apie teisėjus bei teismus ir kokią tam įtaką gali turėti medijos. Kadangi masinės komunikacijos priemonės gali laikytis tam tikrą aprašomos temos „rėmų“, skambių antraščių bei diskurso naratyvų, žmogus prisimena labiausiai išskirtas detales ir, tikėtina, tokiu būdu susidaro šališką nuomonę, kuri gali patvirtinti ir sustiprinti jau turimą požiūrį. Jei šis požiūris neigiamas, jo stiprinimas gali sumažinti visuomenės palaikymą ir pasitikėjimą teismų institucija. Todėl, siekiant

išanalizuoti teisėjų ir teismų įvaizdį Jurbarko bylos kontekste bei ištirti pagrindinius straipsnių ir reportažų kintamuosius, lemiančius tiriamųjų suvoktą įvaizdį, šiame tyrime atliekama kokybinė atrinktų duomenų šaltinių analizė ir eksperimentas. Šiame skyriuje pristatoma abiejų tyrimų metodologija bei gauti rezultatai.

3.1. Kokybinės turinio analizės metodologija

Turinio analizės metodas kriminologijos moksle suteikia galimybę ištirti ir suprasti, kaip įvairiuose komunikacijos kanaluose yra vaizduojami ir žmonių suprantami nusikaltimai, deviantai ir delinkventai (nusikaltėliai), aukos, kiti baudžiamosios justicijos dalyviai ir požymiai, tarp kurių – ir teisėjai bei teismai (Kort-Butler, 2016). Turinio analizė gali būti taikoma įvairiems informacijos šaltiniams tirti, tiek tekstinei, tiek garsinei ar vaizdinei medžiagai (Cole, 1988, cit. pg. Sabaliauskas, 2017, p. 56). Kiekybinė šios analizės prieiga nagrinėja dažnių skaičius, kiek kartų tiriamame turinyje pateikiama analizuojama tema skirtingais pjūviais. Tuo tarpu kokybinė prieiga nagrinėja patį turinį ir jo reikšmę (Kort-Butler, 2016), t. y., atsakoma į klausimus ne *kas ir kiek* publikuota, o *kaip ir kodėl* yra vaizduojami ar apibūdinami komunikuojamame turinyje. Taigi kokybinės turinio analizės tikslas – sugrupuoti žodžius ir sakinius į kategorijas, kurios atskleistų ir leistų kritiškai įvertinti, kaip ir kokią prasmę komunikuoja tiriamą medžiagą (Kort-Butler, 2016, p. 4; Sabaliauskas, 2017, p. 57; Christensen, 2018, p. 180). Dėl šių priežasčių pasirinktas kokybinės analizės metodas suteikia galimybę ištirti teisėjų ir teismų įvaizdį atrinktuose tyrimo šaltiniuose bei išskirti pagrindines kategorijas ir kryptis, kaip šis įvaizdis yra perteikiamas žiniasklaidos priemonių auditorijai. Vėliau šie rezultatai taip pat naudojami eksperimento metu, rengiant bei pateikiant dalyviams stimulinę medžiagą.

Kokybinės turinio analizės (angl. *Qualitative Content Analysis, QCA*) tyrimas atliekamas remiantis tam tikra tvarka: 1) straipsnių ir reportažų, kuriuose aprašomi įvykiai su jau prasidėjusiu teisiniu procesu, atrinkimas; 2) prasminių kodavimo vienetų apibrėžimas (ar bus tiriamai žodžiai, frazės, vaizdai ir kt.); 3) kodų (etikečių) priskyrimas pažymėtoms turinio ištraukoms; 4) ištraukų su pažymėtais kodais grupavimas į kategorijas ir subkategorijas; 5) šių duomenų pateikimas kategorijų medžio būdu (Valickas, Jarutienė, 2014, p. 22; Kort-Butler, 2016, p. 4; Sabaliauskas, 2017, pp. 70-75).

Tiriamąojo laikotarpio nustatymas

Pirmieji pranešimai žiniasklaidos priemonėse apie Tauragės rajone galimai padarytą nusikaltimą pasirodė 2019 metų gegužės 29 dieną. Paskutiniai straipsniai atrinktuose šaltiniuose paskelbti 2021 metų gegužės 9 dieną. Visą šį beveik dviejų metų laikotarpį medijos tiek aprašė pačio

nusikaltimo detales, aukos, įtariamojo, o vėliau ir kaltinamojo – suinteresuotų bylos šalių – pozicijas, tiek dalinosi viešų žmonių (politikų, visuomenės veikėjų) komentarais, apie galimai padaryto nusikaltimo padarinius aukai, paskelbtus nuosprendžius skirtingų instancijų teismuose. Kadangi medijose pasirodė įvairaus pobūdžio pranešimai apie įvykį, minėtas laikotarpis buvo susiaurintas, atsižvelgiant į vieną kriterijų – vykstantį teisminį bylos procesą, kuomet skelbiami pranešimai ne apie įvykį Tauragės raj. ar ikiteisminio tyrimo metu taikytas kardomąsias priemones, bet apie teismui perduotą nagrinėti bylą, prasidėjusį bylos nagrinėjimą ir teismų priimtus sprendimus. Todėl pasirinkta tirti straipsnius, kurie pasirodė naujienų portaluose 2020-02-27–2021-05-05 dienomis.

Tyrimo šaltinių atrinkimas

Kadangi atliekama kokybinė žiniasklaidos turinio apie rezonansinę Jurbarko baudžiamąją bylą analizė, tiriamas šaltinio tipas – naujienų portalas. Nors televizijų žinių laidos gali būti paveikesnės negu tekstinė medžiaga, kiekvienas straipsnis būna papildytas fotografijomis, kurios tiek iliustruoja naujieną, tiek ją papildo ir suteikia vartotojams papildomą informaciją – pavyzdžiui, kaip atrodo įtariamasis asmuo, abiejų šalių atstovai ir pan.

Pagal šį turinio tipą atitinkamai atrinkti ir specifiniai naujienų portalai – tai tinklalapiai *LRT.lt* ir *DELFI.lt*. *LRT.lt* pasirinktas dėl savo juridinio statuso – tai viešoji įstaiga, visuomeninis transliuotojas Lietuvoje, kuriam kasmet skiriama tam tikra valstybės biudžeto dalis. Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija turi atitinkamą priežiūros instituciją – *LRT Tarybą* – kurios nariai yra skiriami Prezidento, Seimo ir kitų valstybinių institucijų bei kasmet pateikia ataskaitą Lietuvos Respublikos Parlamentui (Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas, 2020). Todėl visuomenė *LRT* gali būti reiklesnė, kelti papildomų atsakomybių ir objektyvaus žurnalistinio turinio reikalavimų, dėl ko naujienos gali skirtis nuo kito šaltinio. Tuo tarpu portalas *DELFI.lt* atrinktas remiantis *Gemius Baltic* interneto svetainių lankymo duomenimis, pagal kuriuos šis naujienų tinklapis yra populiariausias tarp vartotojų (*Gemius Baltic*, 2021). Be to, *DELFI.lt* yra komercinis portalas, tad daroma prielaida, kad abiejų medijų tinklalapių turinys gali taip pat skirtis ir pateikti vertingų duomenų.

Imties sudarymas ir tekstų atranka

Atrinktų šaltinių tyrimo medžiaga buvo rasta kiekvieno šaltinio internetiniame puslapyje. Ieškant straipsnių portaluose *DELFI* ir *LRT.lt* naudoti raktažodžiai „Jurbarkas“ ir „pasikėsinimas išžaginti“ visomis įmanomomis formomis ir žodžių galūnėmis. Prie anksčiau minėto kriterijaus (prasidėjusio teismo proceso) portalų turiniui pritaikytas ir papildomas parametras – paieškos rezultatuose turi būti tik straipsniai, be vaizdo įrašų. Tokiu būdu iš viso pagal minėtus tiriamo

laikotarpio, tyrimo šaltinių ir imties sudarymo bei tekstų atrankos kriterijus kokybinės turinio analizės metodu buvo tiriami 27 straipsniai (16 portaluose *DELFI* ir 11 – *LRT.lt* publikacijų).

Analitinis duomenų kodavimas

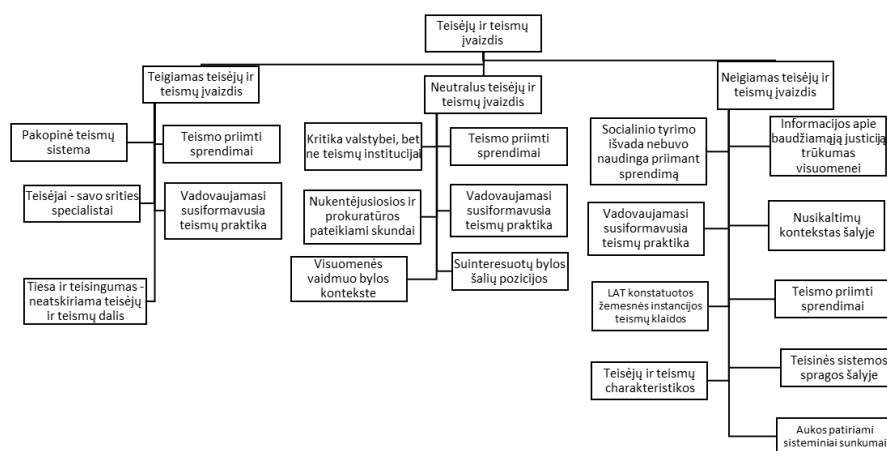
Kokybinės turinio analizės kategorijos gali būti sukurtos dvejais būdais – indukciniu ir dedukciniu. Pirmuoju atveju, kategorijos nustatomos atliekant tyrimą, antruoju – prieš tyrimo pradžią. Šio tyrimo metu išskirtos tiek dedukcinės, tiek indukcinės kategorijos. Kaip minėta anksčiau, Lietuvoje buvo atliktas vienas tyrimas, nagrinėjęs teisėjų įvaizdžio ypatumus žiniasklaidoje pedofilijos skandalo metu. Dėl šios priežasties dedukcinėms kategorijoms panaudota darbe taikyta teigiama, neutrali ir neigiama teisėjų ir teismų įvaizdžio klasifikacija (Valickas, Jarutienė, 2014, p. 24) bei išskirtos šios kategorijos: 1) teigiamas teisėjų ir teismų įvaizdis; 2) neutralus teisėjų ir teismų įvaizdis; 3) neigiamas teisėjų ir teismų įvaizdis. Indukcinis būdas taikytas pagal šiuos išskiriamus kokybinės turinio analizės etapus: 1) atviras kodavimas; 2) duomenų grupavimas; 3) kategorijų išskyrimas ir abstrahavimas (Sabaliauskas, 2017, p. 70). Indukciniu būdu sukurtos kategorijos užtikrina plačią duomenų analizę. Tokiu būdu tiriama visa medžiaga, o ne selektyviai ieškoma išskirtų dedukcinių kategorijų, dėl ko gali būti aptikti anksčiau nepastebėti svarbūs aspektai ar gilesnės prasmės (Sabaliauskas, 2017, p. 73), kokią žinutę apie teisėjus ir teismus medijos publikavo rezonansinės Jurbarko bylos atveju.

3.2. Kokybinės turinio analizės tyrimo rezultatai

Išanalizavus 27 straipsnius portaluose *DELFI* ir *LRT.lt* pagal išskirtas kategorijas, atsižvelgiant į teigiamus, neutralius ir neigiamus teisėjų įvaizdžio aspektus, pastebėta, kad tam tikri kiekvienos duomenų grupės temos, kaip teismo priimti sprendimai (pvz., „Klaipėdos apygardos teismas paskelbė, kad bausmė už pasikėsinimą išžaginti nepilnametę, jos seksualinį prievartavimą bei nesunkų sveikatos sutrikdymą iš dalies sugriežtinama, tačiau laisvės atėmimo bausmei pagrindo nėra“), vadovavimasis susiformavusia teismų praktika (pvz., „jis pažymėjo, kad pirmą kartą teisiamam pilnametystės nesulaukusiam asmeniui už nusikaltimą nutrūkusį pasikėsinimo stadijoje dažniausiai nėra skiriama laisvės atėmimo bausmė, ir tai yra normali praktika“), sutampa ir pasikartoja. Vis dėlto dauguma temų skiriasi ir pasižymi savitais bruožais (žr. 2-ą pav.). Neutralaus įvaizdžio atveju portalai daugiausiai pateikė faktinę informaciją apie teismo procesą, teisėjų priimamus sprendimus, suinteresuotų bylos šalių veiksmus ir pozicijas ar ekspertų, kitų diskurso dalyvių, teiginius apie teisminę sistemą šalyje, kur teismams būdavo skiriamas antraeilis vaidmuo, – pvz., „apeliacine tvarka bylą nagrinėjęs Klaipėdos apygardos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl neturtinės žalos nukentėjusiajai atlyginimo ir bausmės nuteistajam

skyrimo <...>“. Kaip teigiami įvaizdžio ypatumai išskirti teisėjų ir teismų, kaip savo srities specialistų, profesionalumas, patirtis, sprendžiant bylas, vadovavimasis tiesa ir teisingumu bei šalies teismų sistema, pagrįsta skirtingų instancijų teismų pakopomis, – pvz., „tegul gėris ir blogis lieka ant teisingumo svarstyklių, o ne anoniminių komentarų paraštėse. Tiesa ir teisingumas žengia koja kojono su neatskiriama teisinės valstybės dalimi – teismais. Nepriklausoma teismų sistema – esminis žmogaus teisių garantas“. Tuo tarpu tarp neigiamų įvaizdžio aspektų minėtos teisėjų ir teismų charakteristikos vertybių ir bendravimo atžvilgiais (t. y., kiek empatijos teisėjai išreiškia tiek bylos šalims, tiek medijų atstovams atsakydami į jų užklausas, taip pat, ar suinteresuotosios bylos šalys jaučia, jog buvo išiklausyta į jų pozicijas), žemesnės instancijos teismų klaidos, informacijos apie priimamų sprendimų motyvus ir argumentaciją visuomenei trūkumas, teisinės sistemos spragos (pvz., korupcija ir šališkumas, teisėjų konservatyvumas, išsakomi teisėjų kaltinimai aukoms dėl padarytų nusikaltimų jų atžvilgiu), nusikaltimų situacija šalyje ar aukos patiriama antrinė viktimizacija, – pvz., „Jurbarko smurtautojo byla privertė prabilti apie teisinės spragas: baudžiamasis procesas aukai visada nepalankus“).

2 pav. Teisėjų ir teismų įvaizdžio kategorijų medis pagal portalų *LRT.lt* ir *DELFI* straipsnius apie rezonansinę Jurbarko bylą

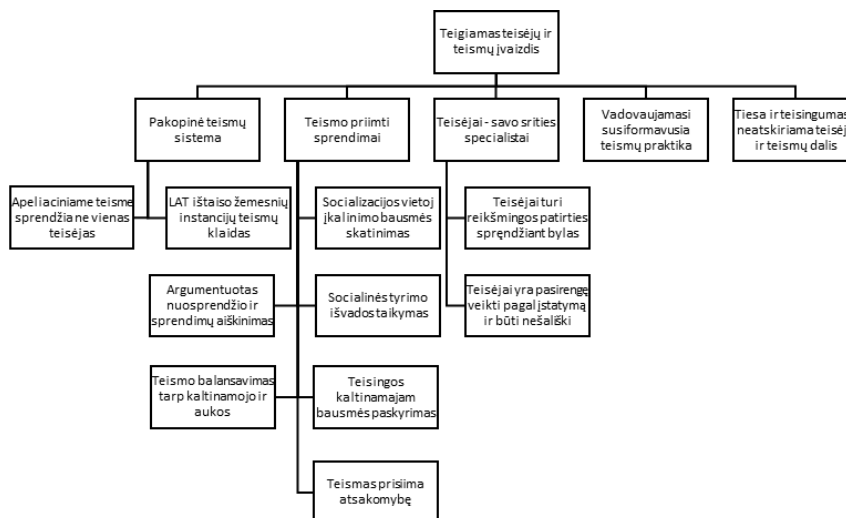
Teigiamas teisėjų ir teismų įvaizdis

Viešojoje erdvėje viso bylos nagrinėjimo metu buvo galima pastebėti visuomenės pasipiktinimą paskirta bausme kaltininkui (išsamiau šie rezultatai pristatomi p. 28) – atidėta laisvės atėmimo bausmė. Vis dėlto, analizuojant surinktą medžiagą, medijos taip pat aprašė teigiamus tokio teismo nuosprendžio aspektus (žr. 3-ią pav.). Cituoti teisininkai, psichologai bei kriminologai teigė, jog griežta bausmė, įkalinant jauną asmenį, gali turėti neigiamų padarinių – padidinti recidyvo tikimybę (pvz., „jeigu mes jauną žmogų anksti uždarysime į įkalinimo įstaigą, recidyvo tikimybė bus daug didesnė, nei jo neuždarius“) ir neišspręsti esamų problemų (pvz., „nors dalis visuomenės pasipiktino,

kad už nepilnametės sumušimą ir prievartą nuteistam jurbarkiečiui buvo skirta trejų metų ir keturių mėnesių lygtinė laisvės atėmimo bausmė, teisininkų teigimu, į šį įvykį reikia žvelgti giliau, esą kalėjimas socialinių problemų nesprenžia“). Siekiant argumentuoti, jog teismai priėmė teisingą sprendimą, teigta, kad teisėjai išsprenžia daug bylų, todėl turi sukaupti reikiamą patirtį (pvz., „tačiau teismai su tokiais nusikalstamomis veikomis susiduria dažnai, puikiai išmanydami įstatymus ir teismų praktikoje skiriamas bausmes adekvačiai įvertina kaltininkų veiksmus – paskiria teisingą bausmę“), be to, paminėta, jog vadovaujamosi susiformavusia teismų praktika (pvz., „jis pažymėjo, kad pirmą kartą teisiama pilnametystės nesulaukusiam asmeniui už nusikaltimą, nutrūkusį pasikėsimo stadijoje, dažniausiai nėra skiriama laisvės atėmimo bausmė, ir tai yra normali praktika“). O jei teismas vis dėlto padaro klaidų, jas gali ištaisyti aukštesnės instancijos teismai. Jurbarko bylos atveju prokuratūrai ir nukentėjusiosios advokatai pateikus kasacinį skundą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (LAT) priėmė sprendimą grąžinti bylą svarstyti iš naujo apygardos teismui. Tokia pakopinė teismų sistema užtikrina teisingo sprendimo priėmimą (pvz., „klaidų daro visi, taip ir vertinu, tam ir yra pakopinė teismų sistema, kad klaidas ištaisyti aukštesnės instancijos teismai,“ – teigė nukentėjusiosios advokatas). Taigi publikuoti straipsniai informavo auditoriją apie didesnę resocializacijos negu įkalinimo bausmės naudą (pvz., „<...> Lietuvoje yra įprasta praktika pirmiausia sodinti į kalėjimą, bet kaip tik yra prasmingiau tokius žmones nukreipti į kažkokius socializacijos centrus, <...> kad jis daugiau nebenorėtų nusikalsti“), skatino pasitikėti teismų patirtimi ir teisine sistema (pvz., „jau antikos laikais ar net anksčiau buvome susitarę laikytis tam tikrų gyvenimo dėsnių: gydytojai gydo, kunigai išklauso nuodėmes, teisininkai sprendžia teisinius klausimus. <...> tam tikros taisyklės šios srities profesionalams leidžia priimti teisingus sprendimus“). Tam tikrą įspūdį taip pat turėjo palikti žinia dėl retai taikomo socialinio tyrimo ir jo pateiktų išvadų (pvz., „rugsėjį vykusio posėdžio metu taip pat buvo pasitelkta ir Lietuvos teismuose gana reta priemonė – aptarta ir įvertinta Probacijos tarnybos atlikto socialinio tyrimo išvada“).

Nors, siekiant gauti tikslius rezultatus, būtų reikalinga atlikti kiekybinę duomenų šaltinio turinio analizę, galima paminėti, kad teigiamai apie teismus, nagrinėjusius Jurbarko bylą, daugiausiai atsiliepė mokslo srities atstovai, teisininkai, dirbantys teismų institucijose, bei psichologai ir kriminologai, tiriantys bausmes ir jų padarinius tiek aukai, tiek valstybei ir nuteistajam. Šiame darbe nebuvo keltas tikslas išnagrinėti ir kiekybinius duomenis, tačiau tokios analizės galimybė išlieka tolesniuose tyrimuose, pasibaigus visiems teismų procesams ir priėmus galutinį sprendimą.

3 pav. Teigiamo teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai tyrimo šaltiniuose straipsniuose

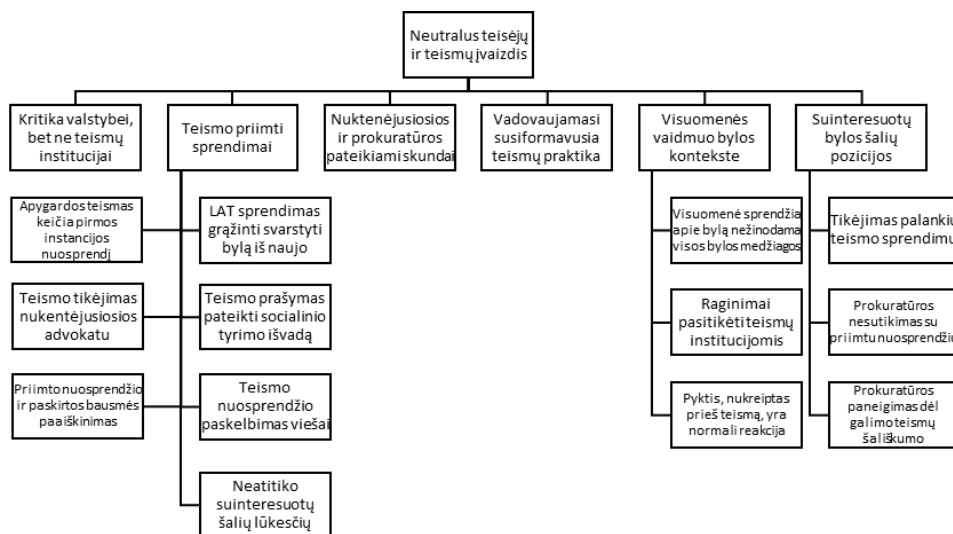

Neutralus teisėjų ir teismų įvaizdis

Neutralų teisėjų ir teismų įvaizdį iliustruoja faktinė medžiaga, kuri informuoja auditoriją apie vykstantį teisminį procesą ir su bylos eiga susijusius ypatumus (žr. 4-ą pav.). Skaitytojai informuoti dėl pradėto teismo proceso ar priimto nuosprendžio (pvz., „vasario 27 dieną, ketvirtadienį, Tauragės apylinkės teismas paskelbė, kad merginą sužalojęs, prievartavęs ir išžaginti pasikėsinęs jurbarkietis nuteisiamas trejiems metams ir keturiems mėnesiams, bausmės vykdymą atidedant lygtinai trejiems metams“), dalintasi suinteresuotų šalių pozicijomis (pvz., „kasacinius skundus dėl smurtinio išpuolio prieš nepilnametę prokuratūra pateikė kartu su nukentėjusiais“) bei kitų visuomenės veikėjų komentarais (pvz., psichologo pastebėjimais dėl kilusio pykčio visuomenėje: „kitas dalykas, tėsė jis, kad yra visuomenė, kurios keršto troškimas iš principo yra taip pat visiškai suprantamas, kadangi po tokia agresija visada slypi tam tikra baimė ir bejėgiškumas“). Pastebėtina, jog buvo ir raginimų visuomenei pasitikėti teismų institucijomis, – neišskiriant nei teisėjų profesionalumo, nei bausmės tikslingumo, pranešama, kokia įprasta tvarka vyksta teisminiai procesai (pvz., „<...> po teismo sprendimo dėl bausmės jurbarkietę sumušusiam, prievartavusiam ir išžaginti pasikėsinusiam vaikinui ragina pasitikėti teismų sistema ir pabrėžia, kad teismo sprendimą gali peržiūrėti tik aukštesnis teismas“). Kai kuriuose straipsniuose kritikuotos ne teismų institucijos, o valstybė, taip atitraukiant dėmesį nuo teisėjų, sprendusių Jurbarko bylą (pvz. „žodžiu, kaip išmanai, taip ir daryk. Gerai, gaus tuos 10 tūkst. eurų, galės dabar tuos pinigus išleisti reabilitacijai, psichologams, dar kažkam. Vis dėlto, mano nuomone, tai yra šiek tiek ciniška, todėl iš mano pusės būtų toks akmenėlis valstybės adresu“). Be to, minima, jog svarbu neeskaluoti kilusio visuomenės pasipiktinimo, nežinant visų su byla susijusių detalių (pvz., „<...> jeigu visuomenė yra pribrendusi pokyčiams, reikia keisti įstatymus, o ne eskaluoti vienos bylos jos nežinant“). Taigi neutralaus

pobūdžio medžiaga apie teisėjus ir teismus randama straipsniuose, kuriuose rašoma daugiausiai apie vykstantį teisminį Jurbarko bylos procesą.

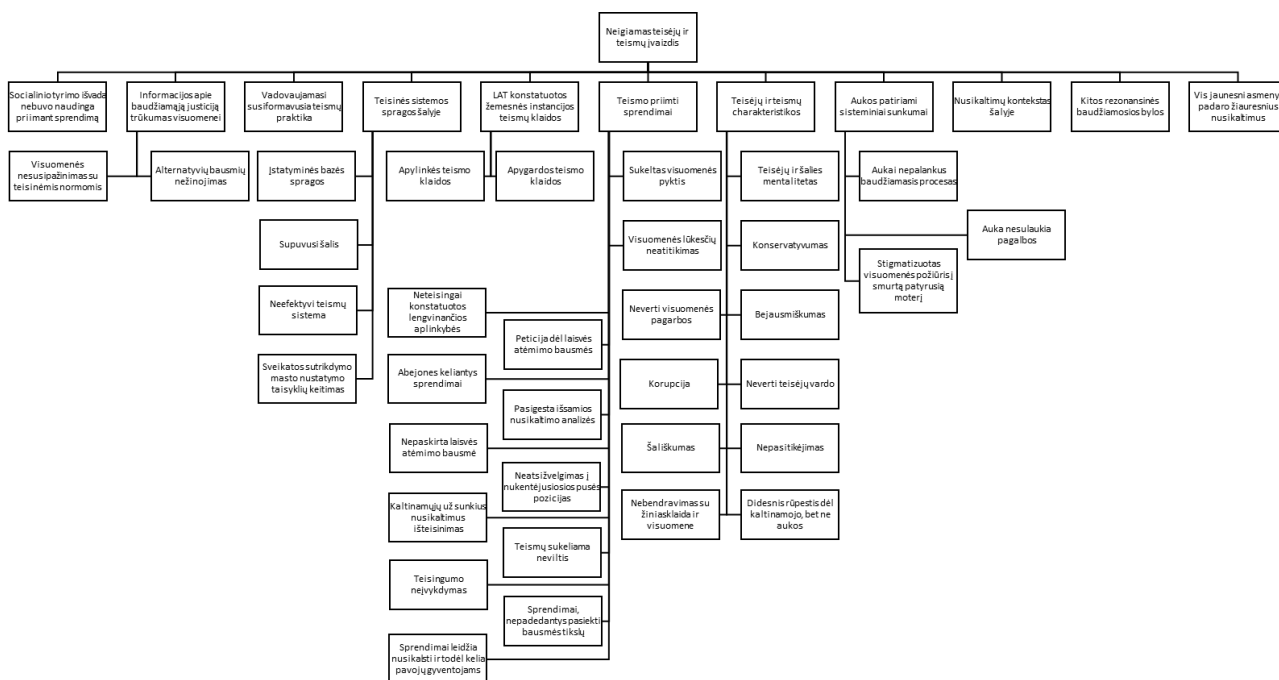
4 pav. Neutralaus teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai tyrimo šaltinių straipsniuose

Neigiamas teisėjų ir teismų įvaizdis

Nepaisant teigiamų atsiliepimų apie teisėjus, pabrėžiant jų profesionalumą, patirtį, vadovavimąsi teisingumu ir paskirtos bausmės būtinumu, reikalingumu bei nauda, galima išskirti ir neigiamų teismo aspektų (žr. 5-ą pav.). Kritikuota socialinio tyrimo išvada, nepagrindusi laisvės atėmimo bausmės atidėjimo (pvz., „ši išvada aiškių atsakymų teismui nedavė ir ja nėra pasakoma, ar asmeniui galima atidėti paskirtos bausmės vykdymą“), resocializacijos svarba (pvz., „suprantama, kad jam (kaltinamajam – LRT.lt) reikia pagalbos, bet žmonės klausia, kuo jie ir jų vaikai dėl to dėti“ ir teismų sistema (pvz., „taip, galbūt jiems reikėtų daugiau informacijos apie alternatyvias bausmes, [...] bet kartu turime pripažinti, kad sistema nėra labai efektyvi“). Jei tam tikruose straipsniuose LAT priimtas sprendimas visuomenėje vertintas teigiamai, pateiktas paties LAT nuosprendžio aiškinimas žemesnės instancijos teismų veiksmus atspindi neigiamai (pvz., „be to, pažymėjo kasacinis teismas, Tauragės teismas nesiėmė procesinių veiksmų ne tik M. I. parodymuose esantiems prieštaravimams šalinti, bet, neištyręs ir neįvertinęs byloje kitų asmenų parodymų bei kitų bylos duomenų, nenustatė visų teisiškai reikšmingų aplinkybių bylai teisingai išnagrinėti“).

5 pav. Neigiamo teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai tyrimo šaltiniuose straipsniuose

Padarytas klaidas pabrėžė ir prokuratūra bei nukentėjusios advokatas (pvz., „kaip anksčiau pranešė prokuratūra, kasaciniame skunde teigiama, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, kadangi nepagrįstai išvėlgė nuoširdumą nuteistojo prisipažinime ir tai pripažino jo atsakomybę lengvinančia aplinkybe bei nepagrįstai taikė laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą“), kuriems teismų sprendimai kėlė abejones (pvz., „jis pastebėjo, kad apeliacinės instancijos Klaipėdos apygardos teismo sprendimas yra pakankamai motyvuotas, tačiau esminiai klausimai <...> sukėlė abejonių <...>“). Paskelbus nuosprendį atidėti laisvės atėmimo bausmę, teigta, kad kaltinamasis išvengė realios bausmės (pvz., „po to, kai vasario 27-ąją buvo paskelbtas teismo verdiktas 16-metę merginą sumušusiam ir išprievertauti mėginusiam jurbarkiškiui <...>, auka nesulaikė ašarų – jos skriaudikas išsisuko nuo realios laisvės atėmimo bausmės“). Toks sprendimas sukėlė pyktį visuomenėje (pvz., „pasirodžius teismo sprendimui, socialinėje erdvėje pasirodė tūkstančiai panašių nusivylimo ir pykčio komentarų“), dėl ko buvo pradėti rinkti parašai peticijai (pvz., „<...> socialiniuose tinkluose imta rengti peticiją Aukščiausiajam Teismui, kurioje reikalaujama panaikinti bausmės atidėjimą“). Pradėtas reikšti nepasitikėjimas teismų institucija dėl galimo teisėjų šališkumo (pvz., „vos prasidėjus tyrimui, visą Lietuvą sukūrė žiaurus paauglio smurtas tuoj sulaukė svarstymų viešojoje erdvėje, kad įtakingi tėvai gali padėti sūnui išvengti atsakomybės“). Aktyviai į diskursą įsitraukė visuomenėje žinomi žmonės D. B. bei S. V. (pvz., „ne vienas jų sutiko su nuomone, kurią išsakė S. V. bei D. B.“). Remiantis tiek jų, tiek kaip visuomenės nuomone pateikta medžiaga, galima būtų sudaryti tokį vaizduojamų teisėjų portretą:

- Konservatyvūs (pvz., „<...> Lietuvoje itin priimtina kaltinti aukas, o ne smurtautojus. „Ir teisėjai čia – ne išimtis. Jie yra pati konservatyviausia grupė. Žmogaus teisių aktyvistų jie neįsileidžia net į konferencijas“).
- Turintys mentalitetą, dėl kurio priimami neteisingi sprendimai (pvz., „mano giliu įsitikinimu, tai ne teisinės spragos, o mūsų mentalitetas. Teisėjui leidžiama priimti sprendimus vadovaujantis savo vertybinėmis nuostatomis“).
- Galimai korumpuoti (pvz., „toks nuosprendis tik dar kartą įrodė, kad mūsų teisėsaugoje vyksta labai nešvarūs dalykai. Ypač Klaipėdoje. Sakau tai, iš asmeninės patirties“).
- Bejausmiai (pvz. „kreipiuosi į teisėją: matau, „ašaros“ įtikino. Tikiuosi sąžinė rami ir miegosit ramiai, be raminamųjų <...>“).
- Neverti teisėjų vardo ir pagarbos (pvz., „jūs esate neverti Teisėjų vardo. Jūs esate spjūvis visai šaliai į veidą!“; „nepagarba teismui? Taip. Šio teismo neturiu už ką gerbti“).
- Keliantys baimę (pvz., „niekas nuo šiol negali jaustis saugus šitoj valstybėj. Juo labiau, tikėtis teisingumo“).
- Išsteisinantys nusikaltėlius (pvz., „ir Tauragės teismas pasiuntė labai aiškią žinutę visiems recidyvistams, sadistams ir iškrypėliams: daužykit, prievartaukit sau į valias. Svarbu – „nedabaikit“, kad dar kvėpuotų ir viskas bus gerai. Išsteisinsim“).
- Nepasiekiami visuomenės ir žurnalistų (pvz., „dienraštis pamėgino susisiekti ir su Jurbarko smurtautojo byloje verdiktą paskelbusia teisėja <...>. Tačiau pati teisėja į laišką vis tiek neatsakė. Tad kaip pati teisėja <...> vertina žmogaus teisių aktyvistų ir prokurorų išsakytą kritiką, <...> sužinoti nepavyko“).

Straipsniuose teigta, kad šiuo metu taikoma teismų praktika yra ydinga (pvz., „<...> tokia praktika ydinga ir nepilnamečiams siunčia aiškų ženklą, jog jie realiai nebaudžiami“), kurią būtina keisti, daugiau dėmesio skiriant ne kaltinamajam, o aukai (pvz., „taigi, eilinį kartą niekas nekalba apie tai, kaip bus su mergina ir kokia pagalba jai bus suteikta. Valstybės lygmeniu nėra tokios pagalbos, todėl aš manau, kad čia yra didžiausia problema“). Teisėjai ir visuomenė priešišškai žiūri į aukas, ypač moteris, nukentėjusias nuo smurto (pvz., „tad, anot jos, toks prezidentūros, kai kurių valdžios atstovų, teisėjų ir visuomenės priešiškas požiūris į moteris ir lemia padėtį, kai nėra užtikrinamos jų teisės <...>“), o dėl tokio stigmatizuojančio požiūrio aukos ir nesikreipia pagalbos (pvz., „tad gal net neverta stebėtis, kad smurtą patyrę asmenys vis rečiau ryžtasi ilgoms ir emociškai skausmingoms tiesos paieškoms, po kurių, deja, dar ir išgirsta, kad nusikaltėliai vis tiek liks laisvėje“).

3.3. Kokybinės turinio analizės rezultatų apibendrinimas

Iš rezultatų galima matyti, kad medijose aprašyta rezonansinė Jurbarko byla turėjo daugiau neigiamų teisėjų ir teismų įvaizdžio „rėmų“. Šio įvaizdžio aspektų temų buvo daugiau, jos taip pat buvo platesnės, palyginti su teigiamu ar neigiamu įvaizdžiu. Viena iš pagrindinių temų, pagal kurią teisėjai pateikti iš neigiamos perspektyvos, buvo teismo paskirta bausmė kaltinamajam, kuri neatitiko visuomenės lūkesčių ir sukėlė pasipiktinimą tiek bylą nagrinėjusiais teisėjais, tiek teismų sistema šalyje. Medijose pasirodė naujienos, kuriose buvo pateikti argumentai dėl resocializacijos tokių padarytų nusikaltimų atveju būtinybės, galimų padarinių, uždarius jauną žmogų į pataisos namus. Tačiau, kaip galima matyti, tokios informacijos apie alternatyvias bausmes trūko, – buvo pasirašomos petichijos, pabrėžiama, kad teismas neskiria *realaus* laisvės atėmimo. Būtent *reali* laisvės atėmimo bausmė akcentuota straipsniuose, taip stiprinant nuostatas, kad *lygtinė* bausmė, t. y., jos atidėjimas apskritai nėra bausmė, nes nusikaltėlis vis vien atsiduria laisvėje. Ši ypatybė, sprendžiant teisėjų ir teismų įvaizdžio gerinimą medijose, leidžia daryti prielaidą, kad pradėjus teikti daugiau informacijos apie baudžiamąją justiciją, būtų galima keisti ir požiūrį į baudžiamajame įstatyme apibrėžtas bei praktikoje taikomas visas bausmes, įskaitant baudžiamojo poveikio priemones, jų padarinius ir siekiamų tikslų įgyvendinimą.

Svarbu akcentuoti ir aukos įtraukimą į baudžiamąjį procesą. Teisėjai vis dar yra matomi kaip šalti ir nejautrūs, neturintys empatijos bei užuojautos smurtą patyrusioms aukoms. Teigiama, kad tokiu būdu auka nesulaukia reikiamos pagalbos, ji iš naujo patiria viktimizaciją, dėl to socialinės problemos nėra sprendžiamos. Teismams paskelbus nuosprendį, paskirtos bausmės iš tikrųjų yra aiškinamos, atsižvelgiant į siekiamus tikslus kaltinamojo atžvilgiu. Todėl aukos įtraukimas, jos esamos padėties pabrėžimas ir teisingos bausmės, užtikrinančios apsaugą, akcentavimas gali padėti tiek mažinant stigmatizaciją smurtinių nusikaltimų atveju, tiek keičiant teisėjų įvaizdį ir didinant visuomenės pasitikėjimą teismų institucija.

Neigiamo teisėjų ir teismų įvaizdžio ypatumai atspindi ir mokslininkų Valicko, Jarutienės (2014) tyrimo apie teisėjų įvaizdį pedofilijos skandalo metu rezultatus. Teisėjai rezonansinių bylų metu vis dar yra vaizduojami kaip korumpuoti ir šališki, priimantys neteisingus sprendimus. Tai leidžia daryti prielaidą, kad Jurbarko bylos naujienos medijose taip pat galėjo sukelti visuomenės abejonių dėl pasitikėjimo teismų sistema.

3.4. Eksperimento metodologija

Kaip teigia Harris (2008), eksperimentu galima manipuluoti skirtingais kintamaisiais ir taip patikrinti, viena vertus, ar yra matomas koks nors pokytis apskritai, kita vertus, jei pokytis yra, kuris

tiksliai kintamasis sukelia tokį efektą. Remiantis anksčiau apžvelgta teorine medžiaga ir temos aktualumu, atliekamas eksperimentas Jurbarko bylos kontekste padės nustatyti, ar masinės medijos turi įtakos žmonių požiūriui apie teisėjus ir teismus.

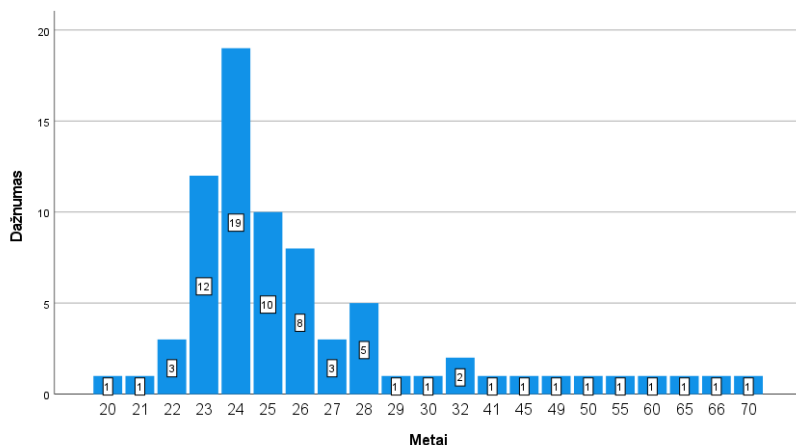
Eksperimento dizainas

Atsižvelgus į kokybinės turinio analizės rezultatus, tyrime buvo pasirinkti du nepriklausomi kintamieji (NK) (angl. *independent variable*): 1) pirmos instancijos teismo paskirta bausmė jaunuoliui, 2) LAT sprendimas grąžinti bylą nagrinėti iš naujo. Abu kintamieji turėjo trys lygiai, kurie išskirti pagal teigiamą, neutralų ir neigiamą teisėjų bei teismų įvaizdį. Abejoms tiriamosioms grupėms kintamieji buvo pateikti su teigiamo arba neigiamo įvaizdžio aspektais. Neigiamą nuomonę apie teisėjus sudarė korupcijos ir neteisingos bausmės bei klaidų padarymo teismo procesuose motyvai, o teigiamą nuomonę – tikslingiausios bausmės paskyrimas, siekiant sumažinti pakartotinių nusikaltimų riziką, bei teismų sistemos gebėjimas pastebėti klaidą ir ją pataisyti. Remiantis tuo, kaip priklausomas kintamasis (PK) (angl. *dependent variable*) išskirta teigiama, neutrali arba neigiama nuomonė apie teisėjus ir teismus. PK tirtas tyrime panaudojus Teisėjų ir teismų įvaizdžio klausimyno (Valickas et al., 2015) modifikuotą Socialinio įvaizdžio skalę, kurią sudaro 26 teiginiai. Tikrinant modifikuotos skalės struktūrą, buvo atlikta faktorių analizė ir išskirtos keturios subskalės, taip pat nustatyti jų vidinio patikimumo (Kronbacho α) rodikliai: a) Teisėjų bendrų savybių ($\alpha = 0,895$); b) Teisėjų elgesio proceso metu ($\alpha = 0,836$); c) Pasitikėjimo žiniasklaida ($\alpha = 0,92$); d) Teisėjo – roboto ($\alpha = 0,745$) (Pavolytė, 2020).

Eksperimento dalyviai

Pirmajame tyrimo etape anketą užpildė 101 respondentas, tačiau pilnai eksperimente (t. y., visuose keturiuose etapuose) dalyvavo 75 – jų rezultatai ir yra pateikiami šiame darbe. 16 iš šių dalyvių buvo vyrai (21,33 proc.), o 59 – moterys (78,67 proc.). Jų amžius vyravo nuo 20 iki 70 m., kur didžiausią dalį sudarė 24 m. amžiaus tiriamieji (25,3 proc.), o amžiaus vidurkis siekė 28,56 m. (SD=10,83) (žr. 6-ą pav.).

6 pav. Eksperimente dalyvavusių tiriamųjų amžius (n = 75)

65 dalyviai tyrimo laikotarpiu buvo nevedę / netekėjusios (86,7 proc.), 9 – vedę / ištekėjusios (12 proc.), viena dalyvė – našlė (1,3 proc.). 67 dalyviai (89,3 proc.) turėjo aukštąjį išsilavinimą, du (2,7 proc.) – aukštesnįjį ir šeši (8 proc.) – vidurinį. Trys asmenys studijavo ar studijuoja teisę (4 proc.), 33 dalyviai (44 proc.) buvo išklause bent vieną teisinę discipliną (48,48 proc. iš jų – baudžiamąją teisę (žr. 1-ą lentelę)). Kai kurie dalyviai kaip išklaustą teisinę discipliną buvo pažymėję teisės psichologiją ir teismo mediciną, tačiau į galutinius rezultatus šie duomenys nebuvo įtraukti, nes tai nėra teisės disciplinos.

1 lentelė. Teisės disciplinos, kurias buvo išklause eksperimento dalyviai (n = 33)

Teisės disciplinos	n = 33	%
Baudžiamoji teisė	16	48,48
Vartotojų teisė	1	3,03
BDAR	1	3,03
Medicinos teisė	1	3,03
Žurnalistikos teisė	3	9,09
Darbo teisė	4	12,12
Gyvūnų teisė	1	3,03
Teisės pagrindai	6	18,18
Viešojo teisė	1	3,03
Žmogaus teisė	1	3,03
Viešosios komunikacijos teisė	7	21,21
Administracinė teisė	1	3,03
Civilinė teisė	1	3,03

Pagal turimą arba siekiamą įgyti specialybę didžiąją dalį sudarė psichologijos krypties dalyviai – 16 (21,3 proc.), iš kurių šeši pažymėjo esantys teisės psichologais (37,5 proc.), o vienas asmuo – sveikatos psichologas (6,25 proc.). Kiek mažesnę dalį sudarė kriminologijos ir komunikacijos krypties specialybės (po 8 proc.) atstovai, vienas asmuo į šį klausimą neatsakė (1,3 proc.) (žr. 1-ą

priedą).

Paprašyti nurodyti savo patirtį teisminiuose procesuose, 51,9 proc. atsakė, jog neteko dalyvauti teisme, 26,6 proc. pažymėjo, jog buvo stebėtojai, 11,4 proc. – ieškovai, 7,6 proc. – liudininkai, o po 1,3 proc. – atsakovai ir kaltinamieji. Pačių dalyvių patirtis skyrėsi nuo jų artimųjų ir / arba pažįstamų – 30,4 proc. dalyvių pažymėjo, kad jų artimieji tokios patirties neturi, 27,2 proc. atsakė, jog artimieji dalyvavo kaip ieškovai, 16,3 proc. – kaip liudininkai, 10,9 proc. – kaip stebėtojai, 8,7 proc. – kaip atsakovai ir 6,5 – kaip kaltinamieji.

Paklausti, kaip, jų nuomone, per penkerius metus pasikeitė teisėjų ir teismų sistemos darbas, 50,7 proc. tiriamųjų atsakė, kad padėtis nepasikeitė, 46,7 proc. mano, jog pagerėjo, o 2,7 proc. – pablogėjo. Atsakydami į klausimą, ar pasitiki šalies teismų sistema bei teisėjais, 8 proc. pažymėjo, jog visiškai pasitiki, 36 proc. – didžiąją dalimi pasitiki, 34,7 proc. – iš dalies pasitiki. Visiškai nepasitikinčių nebuvo, tačiau 4 proc. pažymėjo, jog jie didžiąją dalimi nepasitiki, o 6,7 proc. – iš dalies nepasitiki. Nei pasitiki, nei nepasitiki – 10,7 proc. tyrimo dalyvių. Apie rezonansinę Jurbarko bylą buvo girdėję 77,3 proc. tiriamųjų. 65,3 proc. iš jų manė, kad ši byla sumažino jų pasitikėjimą teisėjais ir teismais, 12 proc. atsakė, jog poveikio byla nepadarė, nė vienas nepažymėjo, jog byla būtų padidinusi jų pasitikėjimą.

Po pirmojo tyrimo etapo atsitiktinės atrankos būdu dalyviai buvo suskirstyti į dvi eksperimentines ir vieną kontrolinę grupę. Visuose tyrimo etapuose dalyvavo 23 eksperimentinės grupės dalyviai, kurie gavo teigiamo poveikio apie teisėjus ir teismus medžiagą, 27 eksperimentinės grupės dalyviai, kurie gavo neigiamo poveikio medžiagą, ir 25 kontrolinės grupės dalyviai, kuriems buvo pateikta neutralaus poveikio medžiaga.

Tyrimo priemonės ir įranga

Tyrimui atlikti panaudotos šios priemonės ir įranga: Teisėjų ir teismų įvaizdžio klausimyno (Valickas et al., 2015) modifikuota Socialinio įvaizdžio skalė, *Google Forms* ir *Random Sequence Generator* įrankiai, programos *Microsoft Outlook*, *Microsoft Excel* ir *IBM SPSS Statistics*, 28.0.1.1. (15) versija.

Tyrimo pirmajame etape be 26 klausimyno teiginių, kuriuos paprašyta įvertinti taikant Likerto skalę nuo 1 („visiškai nesutinku“) iki 7 („visiškai sutinku“), tiriamiesiems buvo taip pat buvo pateikti unikalūs kodo ir el. pašto bei 19 uždarų ir atvirų klausimų, susijusių su jų žiniomis apie Jurbarko bylą ir jos poveikį, pokyčiais ir pasitikėjimu teismų sistema Lietuvoje, teisinės informacijos domėjimusi skirtinguose medijų kanaluose, patirtimi dalyvaujant teismo procesuose patiems arba jų artimiesiems bei pažįstamiems, išklaustyti teisės srities disciplinų ir demografiniais rodikliais.

Klausimyno teiginiai suskirstyti į keturias grupes: „Teisėjų bendros savybės“, „Teisėjų elgesys proceso metu“, „Pasitikėjimas žiniasklaida“, „Teisėjas–robotas“. Pirmąją grupę sudarė devyni teiginiai, antrąją – dešimt, trečiąją – keturi, ketvirtą – trys teiginiai (žr. 2-ą priedą).

Abiejų eksperimentinių ir vienos kontrolinės grupės poveikio medžiagą sudarė dviejų straipsnių ištraukos su vizualine dalimi (nuotrauka), antrašte bei tekstine dalimi (žr. 3-ią priedą). Tekstų pagrindas buvo paimtas iš realių straipsnių, pasirodžiusių naujienų portaluose, tačiau modifikuotas šiam tyrimui (pakeistos ir papildytos antraštės, lydinčios nuotraukos, tekstas). Teigiamo poveikio medžiagoje straipsnių antraštės buvo 11 ir 13 žodžių ilgio, su atitinkamai 128 ir 115 žodžių tekstų dalimis. Neigiamo poveikio antraštės taip pat turėjo 11 ir 13 žodžių, o tekstai – 125 ir 99 žodžius. Kontrolinei grupei pateiktoje medžiagoje antraštės buvo 7 ir 9 žodžių, tekstuose buvo po 82 ir 88 žodžius. Viena teigiamo poveikio medžiagos nuotrauka vaizdavo rate sėdinčius vyrus ir jų rankas (veidų nesimato), kuri atspindėjo diskutavimo, bendravimo, socializavimosi prasmę, o kitoje buvo matyti teisėjo mantijos bei regalijos, taip pat teisėjo tarpusavyje sunertos rankos (ji vaizdavo teisėjų autoritetą, profesionalumą, profesijos išskirtinumą). Neigiamo poveikio nuotraukos buvo su Darbo partijos logotipu ir gulinėja mergina, kurios nebuvo galima įžiūrėti dėl sulieto vaizdo – tokie vaizdai pasirinkti dėl Darbo partijos juodosios buhalterijos bylos bei sužeistos merginos asociacijų, o neutralaus poveikio – ant teismo pastatų esantys užrašai „Tauragės apylinkės teismo Tauragės rūmai“ bei „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas“, kur taip pat matėsi įėjimo durys.

Kiekvieno tyrimo etapo pradžioje tiriamiesiems buvo pateikiamas kreipimasis, trumpai aprašoma procedūra ir pateikiama pildymo instrukcija. Pateikus atsakymus anketos pabaigoje nurodomos kitų tyrimo etapų datos. Laiškus, kuriais su dalyviais buvo susisiekiama ir pakviečiama dalyvauti kiekviename tyrimo etape, sudarė kreipinys, padėka už dalyvavimą tyrime ir pakvietimas užpildyti kitą anketą, kartu pridėdant jos nuorodą. Laiško pabaigoje – atsisveikinimas (žr. 4-ą priedą).

Tyrimo procedūra

Dalyviai tyrime dalyvavo individualiai ir anonimiškai, savanoriškai bei neatlygintinai. Kadangi eksperimentas buvo atliekamas naudojant kompiuterį, kiekvieną anketą tiriamieji pildė savarankiškai, bet kurioje vietoje, kurioje jie turėjo prieigą prie interneto, tačiau tam nustatytu laiku.

Kaip jau minėta anksčiau, tyrimas buvo suskirstytas į keturis etapus: pirmajame pateikiant anketą apie sociodemografinius ir kt. rodiklius bei klausimyną, antrajame – poveikio medžiagą ir klausimyną, o trečiajame ir ketvirtajame – tik klausimyną. Visų etapų anketų pavadinimai buvo vienodi – „Klausimynas apie teisėjus ir teismus“. Kiekvienas etapas turėjo aiškią numatytą datą. Tyrimo etapai vyko kas savaitę, pirmąjį pradėjus balandžio 5 d., antrąjį balandžio 13 d., trečiąjį ir

ketvirtąjį atitinkamai balandžio 21 ir 28 dienomis. Kiekvienos anketos pildymui būdavo skiriama laiko iki kitos dienos 24 val., išskyrus pirmajai, kurią tiriamieji galėjo pildyti 4 dienas.

Kvietimai dalyvauti tyrime buvo išsiųsti skirtingais kanalais skaitmeninėje erdvėje. Socialiniame tinkle *Facebook* esančiose grupėse: *VU Informatorius*, *APKLAUSOS*, *Apklauso*, paskelbti kvietimai dalyvauti tyrime su pirmojo etapo anketos nuoroda, taip pat privačiai pakviesti turimi šio soc. tinklo kontaktai. *Microsoft Outlook* el. paštu laišku išsiųsti šių Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto studijų programų atstovams: Sociologija ir kriminologija, Sociologija, Socialinis darbas, Socialinė politika, Teisės psichologija, Kriminologija, Filosofija.

Pirmajame etape atsidarius anketą per *Google Forms* tiriamieji buvo supažindinami su tyrimu (žr. 2-ą priedą). Anketos aprašyme pateikiamas tyrimo tikslas – siekis išsiaiškinti žmonių požiūrį į Lietuvos teisėjus ir teismus, anketos turinys (teiginiai apie įvairius teisėjų ir teismų darbo aspektus), pildymo ir unikalaus kodo susikūrimo instrukcija, informacija apie anketos anonimiškumą, el. pašto naudojimą tik susisiekiama kitų tyrimo etapų metu tikslais, rezultatų naudojimą tik moksliniais tikslais ir padėka už dalyvavimą. Dalyviams įvedus savo susikurtą unikalų kodą ir el. pašto adresą yra pateikiami 26 klausimyno teiginiai. Po šių teiginių prašoma užpildyti informaciją apie save (atsakyti į sociodemografinius klausimus), savo bei artimųjų / pažįstamų patirtį dalyvaujant teismuose, turimas teisės disciplinos žinias, požiūrį į teisėjus ir teismus bei žinojimą apie rezonansinę Jurbarko bylą.

Dalyviams užpildžius pirmojo etapo anketą jie vėliau atsitiktiniu atrankos būdu, pasinaudojant *Random Sequence Generator* įrankiu internete <https://www.random.org/sequences/>, buvo suskirstyti į tris grupes – dvi eksperimentines, kurios gavo teigiamo ir neigiamo apie teisėjus ir teismus poveikio medžiagą, bei vieną kontrolinę grupę, gavusią neutralaus poveikio medžiagą. Šios grupės pagal unikalius kodus buvo išsisaugotos programoje *Microsoft Excel*. Kiekvienai jų balandžio 14 d. per *Microsoft Outlook* išsiųsti laišku su atskirais nuorodomis į antrąjį etapą *Google Forms*. Šio etapo anketos buvo beveik identiškos, t. y., instrukcija ir klausimyno teiginiai sutapo, išsiskyrė tik poveikio medžiaga. Instrukcijoje pristatyta, jog bus pateikiamos dviejų straipsnių iškarpos iš naujienų portalų apie vadinamą „Jurbarko bylą“. Dalyvių paprašyta tyrimą „atlikti neblaškomoje aplinkoje, susikaupus, taip pat nesinaudoti kitomis, tyrimui nereikalingomis, priemonėmis (pvz., telefonu), atidžiai perskaityti medžiagą, ją įvertinti ir užpildyti klausimyną. Įvedus savo unikalų kodą ir paspaudus mygtuką anketos apačioje „Kitas“, kitame puslapyje atsiradė poveikio medžiaga, kurią perskaičius to pačio mygtuko „Kitas“ paspaudimu atsiradė klausimynas. Užpildytos anketos pabaigoje tiriamieji buvo informuoti, jog su jais bus dar kartą susisiekiama balandžio 21 ir 28 dienomis.

Trečiajame ir ketvirtajame tyrimų etape su dalyviais susisiekiama dar kartą per *Microsoft Outlook* tas pačias nuorodas siunčiant visiems tyrimų dalyviams, jų neišskiriant pagal ankstesnes

eksperimento grupės. Anketoje pateikiama instrukcija, kad dalyvių laukia ankstesni teiginiai, – jie vertinami įvedus savo unikalų kodą. Trečiojo etapo anketos pabaigoje dalyviams buvo pateikta informacija apie paskutinį etapą balandžio 28 d., o ketvirto etapo – padėkojama už dalyvavimą.

Kiekvieno etapo metu gauti rezultatai buvo išsaugoti programoje *Microsoft Excel*, vėliau perkelti ir išanalizuoti *IBM SPSS Statistics*.

3.5. Eksperimento rezultatai

Kaip minėta anksčiau, eksperimento metu buvo manipuluojama dvejais nepriklausomais kintamaisiais (NK), siekiant patikrinti poveikį priklausomam kintamajam (PK) – teigiamai, neutraliai arba neigiamai nuomonei apie teisėjus ir teismus. Pirmos instancijos teismo paskirtos bausmės bei LAT sprendimo poveikis buvo matuojamas 26 modifikuotos Socialinio įvaizdžio skalės teiginiais apie teisėjų ir teismų darbą, paimtais iš Teisėjų ir teismų įvaizdžio klausimyno (Valickas et al., 2015). Prieš analizuojant tyrimo duomenis, apskaičiuotas gautų duomenų pasiskirstymo normalumas pagal *Shapiro-Wilk* kriterijų, nustatyta, kad duomenys skirtingais etapais yra pasiskirstę nevienodai (žr. 5-ą priedą), todėl analizėje taikomi parametriniai ir neparametriniai kriterijai.

Eksperimento stimulinės medžiagos poveikis

Siekiant nustatyti, ar kiekvienai eksperimentinei ir kontrolinei grupei pateikta medžiaga turėjo reikšmingos įtakos tiriamųjų pirmojo etapo teisėjų ir teismų darbo vertinimams, lyginti atskirų grupių vertinimai pirmo ir antro etapu metu. Šiems skaičiavimams taikytas *Wilcoxon* testas. Testo rezultatai parodė, kad reikšmingas skirtumas užfiksuotas eksperimentinėje grupėje, gavusioje neigiamo poveikio medžiagą, ir kontrolinėje grupėje, kuriai buvo pateikta neutralaus poveikio medžiaga (žr. 2-ą, 3-ą, 4-ą lenteles). Abejose grupėse statistiškai reikšmingas skirtumas buvo nustatytas lyginant „Teisėjų elgesio proceso metu“ ir „Teisėjų bendrų savybių“ skalių įverčius. Teigiamo poveikio eksperimentinėje grupėje taip pat galima matyti šių skalių įverčių vidurkių pokyčius – jie sumažėjo, tačiau šis pokytis nėra statistiškai reikšmingas. Tuo tarpu „pasitikėjimo žiniasklaida“ vertinimas labai nežymiai pagerėjo (žr. 2-ą lentelę).

2 lentelė. Eksperimento grupės, gavusios teigiamo poveikio medžiagą, skalių įverčiai (n = 23)

Skalių įverčiai	Pirmas etapas	Antras etapas (poveikis)	Z	p
	<i>M (SD)</i> ⁵	<i>M (SD)</i>		
Teisėjų elgesio proceso metu	5,02 (1,01)	4,77 (1,22)	-1,418	0,156
Teisėjų bendrų savybių	4,75 (1,13)	4,63 (1,29)	-0,341	0,733
Pasitikėjimo žiniasklaida	4,11 (1,23)	4,17 (1,32)	-0,287	0,774

Eksperimento grupės, kuriai poveikio metu buvo pateikta neigiama stimulinė medžiaga, tiriamieji pirmajame etape abi minėtas skales įvertino dalinai teigiamai, tačiau „Teisėjų elgesio proceso metu“ skalės įverčių vidurkis nuo 5,11 nukrito iki 4,31, o „Teisėjų bendrų savybių“ – nuo 4,77 iki 4,23“. Skirtingai negu kitose grupėse, „Pasitikėjimo žiniasklaida“ vertinimas pakito į neigiamą pusę – nuo neutralaus nukrito iki dalinai neigiamo, nors šis skirtumas ir nebuvo statistiškai reikšmingas (žr. 3-ią lentelę).

3 lentelė. Eksperimento grupės, gavusios neigiamo poveikio medžiagą, skalių įverčiai (n = 27)

Skalių įverčiai	Pirmas etapas	Antras etapas (poveikis)	Z	p
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>		
Teisėjų elgesio proceso metu	5,11 (1,16)	4,31 (1,34)	-3,247	0,001
Teisėjų bendrų savybių	4,77 (1,21)	4,23 (1,48)	-2,617	0,009
Pasitikėjimo žiniasklaida	4,20 (1,28)	3,84 (1,54)	-1,209	0,227

Kontrolinėje grupėje reikšmingą pokytį užfiksuotose skalėse įverčių vidurkiai nukrito, tačiau, kaip ir teigiamo poveikio eksperimento grupėje, „Pasitikėjimo žiniasklaida“ vertinimas nežymiai pagerėjo – nuo 4,39 iki 4,45 (žr. 4-ą lentelę).

⁵ Čia ir kitur: M – vidurkis, SD – standartinis nuokrypis.

4 lentelė. **Kontrolinės grupės, gavusios neutralaus poveikio medžiagą, skalių įverčiai (n = 25)**

Skalių įverčiai	Pirmas etapas	Antras etapas (poveikis)	Z	p
	M (SD)	M (SD)		
Teisėjų elgesio proceso metu	5,48 (0,82)	4,31 (1,19)	-3,758	<0,001
Teisėjų bendrų savybių	5,04 (1,03)	4,28 (1,26)	-3,419	<0,001
Pasitikėjimo žiniasklaida	4,39 (1,32)	4,45 (1,26)	-0,788	0,431

Gavus šiuos rezultatus svarbu patikrinti antro etapo kontrolinės ir abiejų eksperimento grupių rezultatus, siekiant nustatyti, ar pasirinkti nepriklausomi kintamieji (NK) turėjo poveikį. Pagal skalių įverčių vidurkius matyti, kad teigiamo poveikio eksperimento grupė santykinai geriau įvertino „Teisėjų elgesį proceso metu“ bei „Teisėjų bendras savybes“, skirtingai negu „Pasitikėjimo žiniasklaida“ skalės teiginius (jos įverčiai buvo mažesni negu kontrolinės grupės). Vis dėlto, pritaikius *Student t* testo kriterijų nepriklausomoms imtims, rezultatai, rodo kad statiškai reikšmingo skirtumo nėra (žr. 5-ą lentelę).

5 lentelė. **Kontrolinės ir eksperimentinės grupių, gavusių atitinkamai neutralaus ir teigiamo poveikio medžiagą, skalių įverčių vidurkiai (prieinamumo euristicos poveikis)**

Skalių įverčiai	Kontrolinė grupė n = 25	Eksperimentinė grupė (teigiamo poveikio) n = 23	t	df	p
	M (SD)	M (SD)			
Teisėjų elgesio proceso metu	4,31 (1,19)	4,77 (1,29)	1,305	46	0,198
Teisėjų bendrų savybių	4,28 (1,26)	4,63 (1,29)	0,957	46	0,344
Pasitikėjimo žiniasklaida	4,45 (1,26)	4,17 (1,32)	-0,740	46	0,463

Statiškai reikšmingas skirtumas neužfiksuotas ir lyginant kontrolinę grupę su neigiamo poveikio eksperimentine grupe. Pateikti skalių įverčių vidurkiai rodo, kad „Teisėjų elgesio proceso metu“ skalės įverčiai sutapo, o tiek „Teisėjų bendrų savybių“, tiek „Pasitikėjimo žiniasklaida“ skalių teiginius eksperimentinė grupė įvertino prasčiau, tačiau šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas (žr.

6-ą lentelę).

6 lentelė. **Kontrolinės ir eksperimentinės grupių, gavusių atitinkamai neutralaus ir neigiamo poveikio medžiagą, skalių įverčių vidurkiai (prieinamumo euristikos poveikis)**

Skalių įverčiai	Kontrolinė grupė n = 25	Eksperimentinė grupė neigiamo poveikio n = 27	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>			
Teisėjų elgesio proceso metu	4,31 (1,19)	4,31 (1,34)	0,008	50	0,994
Teisėjų bendrų savybių	4,28 (1,26)	4,23 (1,48)	-0,128	50	0,899
Pasitikėjimo žiniasklaida	4,45 (1,26)	3,84 (1,54)	-1,549	50	0,128

Prieinamumo euristikos tvarumas

Nors stimulinė medžiaga eksperimento grupėms reikšmingo poveikio neturėjo, nutarta patikrinti, kaip kito teisėjų ir teismų vertinimai ilguoju laikotarpiu – praėjus vienai ir dvejoms savaitėms po intervencijos. Kadangi ne visais tyrimo etapais duomenys atitiko normalumo pasiskirstymo kriterijų, šie rezultatai apskaičiuoti taikant neparametrinį *Friedman* testą. Eksperimento grupės, gavusios teigiamą stimulinę medžiagą, skalių įvertinimų vidurkiai ilguoju laikotarpiu pasiskirstė ne vienodai, reikšmingo skirtumo neužfiksuota (žr. 7-ą lentelę). „Teisėjų elgesio proceso metu“ ir „Teisėjų bendrų savybių“ skalių įverčių vidurkiai po poveikio santykinai padidėjo, o „Teisėjų bendrų savybių“ ir „Pasitikėjimo žiniasklaida“ – praėjus vienai savaitei nukrito, o po dvejų – padidėjo, tačiau neviršijo poveikio etapo metu užfiksuoto vidurkio.

7 lentelė. **Teigiamo poveikio eksperimentinės grupės įverčių vidurkiai intervencijos metu ir po jos (n = 23)**

Skalių įverčiai	Eksperimentas (antras etapas)	Po savaitės (trečias etapas)	Po dviejų savaičių (ketvirtas etapas)	F	df	p
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>			
Teisėjų elgesio proceso metu	4,77 (1,22)	4,82 (1,14)	4,82 (1,23)	0,447	2	0,800
Teisėjų bendrų savybių	4,63 (1,29)	4,53 (1,26)	4,55 (1,30)	1,66	2	0,436
Pasitikėjimo žiniasklaida	4,17 (1,32)	4,02 (1,43)	4,14 (1,53)	1,019	2	0,601

Eksperimentinės grupės, kuriai buvo pateikta neigiama stimulinė medžiaga, statistiškai reikšmingas skirtumas užfiksuotas skalėje „Teisėjų elgesys proceso metu“ (žr. 8-ą lentelę). Žvelgiant į kiekvienos klausimyno skalės įverčių vidurkius, pastebima gerėjimo tendencija – t. y. visų skalių įverčių vidurkiai ilguoju laikotarpiu didėjo.

8 lentelė. **Neigiamo poveikio eksperimentinės grupės įverčių vidurkiai intervencijos metu ir po jos (n = 27)**

Skalių įverčiai	Eksperimentas (antras etapas)	Po savaitės (trečias etapas)	Po dviejų savaičių (ketvirtas etapas)	F	df	p
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>			
Teisėjų elgesio proceso metu	4,31 (1,34)	4,63 (1,30)	4,74 (1,15)	8,615	2	0,013
Teisėjų bendrų savybių	4,23 (1,48)	4,47 (1,40)	4,55 (1,32)	3,49	2	0,175
Pasitikėjimo žiniasklaida	3,84 (1,54)	4,16 (1,48)	4,31 (1,56)	5,481	2	0,065

Teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimai atsižvelgiant į tyrimo dalyvių charakteristikas, domėjimąsi teisine informacija medijose, turimas teisinės krypties žinias ir požiūrį į teismų sistemą

Apie rezonansinę Jurbarko bylą iš 75 tyrimo dalyvių žinojo 58 (77,33 proc.), iš kurių, paklausti, ar ši byla turėjo poveikį jų nuomonei apie teisėjus ir teismus, 49 (84,5 proc.) atsakė, jog sumažino jų pasitikėjimą teisėjais. Dėl šių rezultatų nuspręsta patikrinti, ar išankstinės žinios bei nuomonė apie

teismų instituciją taip pat galėjo turėti įtakos teisėjų ir teismų vertinimui tyrimo metu.

Kadangi antro etapo tyrimo duomenys atitiko normalumo pasiskirstymo kriterijų, rezultatai apskaičiuoti panaudojus *Student t* testą. Gauti rezultatai rodo, kad tiriamieji, kurie nežinojo apie Jurbarko bylą prieš šį eksperimentą, „Teisėjų bendras savybes“ ir „Pasitikėjimą žiniasklaida“ įvertino aukštesniais įverčių vidurkiais, negu tiriamieji, kurie jau žinojo apie šią bylą. Šis skirtumas vis dėlto nėra statistiškai reikšmingas (žr. 9-ą lentelę).

9 lentelė. Žinojusių ir nežinojusių apie Jurbarko bylą tyrimo dalyvių klausimyno skalių įverčiai (n = 75)

Skalių įverčiai	Žinojo apie Jurbarko bylą (n = 58)	Nežinojo Jurbarko bylos (n = 17)	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>			
Teisėjų elgesio proceso metu	4,45 (1,25)	4,45 (1,31)	0,018	73	0,985
Teisėjų bendrų savybių	4,34 (1,33)	4,46 (1,46)	-0,339	73	0,735
Pasitikėjimas žiniasklaida	4,12 (1,37)	4,25 (1,49)	-0,346	73	0,730

Palyginus kiekvienos eksperimentinės grupės įverčių skirtumus nustatyta, kad teigiamo poveikio eksperimentinės grupės dalyviai, nežinoję apie Jurbarko bylą, statistiškai reikšmingai aukštesniais balais įvertino „Pasitikėjimo žiniasklaida“ skalės įverčius (žr. 10-ą lentelę). Ši tiriamųjų dalis taip pat geriau įvertino ir kitų dviejų skalių įverčius, nors skirtumas nebuvo statistiškai reikšmingas.

10 lentelė. Eksperimentinės grupės, gavusios teigiamą poveikį, dalyvių, žinojusių ir nežinojusių apie Jurbarko bylą, klausimyno skalių įverčiai (n = 23)

Skalių įverčiai	Žinojo apie Jurbarko bylą (n = 17)	Nežinojo Jurbarko bylos (n = 6)	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>			
Teisėjų elgesio proceso metu	4,57 (1,32)	5,32 (0,66)	-1,312	21	0,204
Teisėjų bendrų savybių	4,40 (1,35)	5,28 (0,90)	-1,477	21	0,155
Pasitikėjimas žiniasklaida	3,84 (1,31)	5,13 (0,83)	-2,227	21	0,037

Aptarti rezultatai skiriasi nuo neigiamo poveikio eksperimentinės grupės (žr. 11-ą lentelę). Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp visų skalių ir žinojusių bei nežinojusių Jurbarko bylos nėra ($p > 0,05$), be to, matomi skalių įverčių vidurkių netolygumai. „Teisėjų bendrų savybių“ skalės įverčių vidurkis tarp Jurbarko bylą žinojusių dalyvių yra mažesnis, palyginti su šios bylos nežinojusių dalyvių vertinimais. Tuo tarpu „Teisėjų elgesį proceso metu“ ir „Pasitikėjimą žiniasklaida“ skalių teiginius geriau įvertino dalyviai, kurie apie Jurbarko bylą žinojo.

11 lentelė. Eksperimentinės grupės, gavusios neigiamą poveikį, dalyvių, žinojusių ir nežinojusių apie Jurbarko bylą, klausimyno skalių įverčiai (n = 27)

Skalių įverčiai	Žinojo apie Jurbarko bylą (n = 22)	Nežinojo Jurbarko bylos (n = 5)	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>			
Teisėjų elgesio proceso metu	4,35 (1,30)	4,18 (1,67)	0,244	25	0,809
Teisėjų bendrų savybių	4,20 (1,44)	4,33 (1,84)	-0,175	25	0,862
Pasitikėjimas žiniasklaida	3,91 (1,54)	3,55 (1,68)	0,465	25	0,646

Analizuojant tiriamųjų suvoktą bylos poveikį jų nuomonei nustatyta, kad statistiškai reikšmingai skiriasi „Teisėjų bendrų savybių“ skalės įverčiai (žr. 12-ą lentelę). Tyrimo dalyviai, kurie teigė, kad byla nepadare jokie poveikio jų nuomonei, statistiškai reikšmingai aukštesniais balais įvertino „Teisėjų bendras savybes“. Aukštesnis įverčių vidurkis užfiksuotas ir vertinant „Teisėjų

elgesio proceso metu“ skalės teiginius, nors šis skirtumas ir nėra reikšmingas. Tuo tarpu šių tiriamųjų „Pasitikėjimo žiniasklaida“ skalės įverčių vidurkis buvo mažesnis, palyginti su tiriamaisiais, kurie teigė, kad rezonansinė Jurbarko byla sumažino jų pasitikėjimą teisėjais ir teismais.

12 lentelė. **Tyrimo dalyvių suvoktas Jurbarko bylos poveikis jų nuomonei apie teisėjus ir teismus (n = 58)**

Skalių įverčiai	Teigia, kad padarė poveikį – sumažino pasitikėjimą (n = 49)	Teigia, kad nepadarė poveikio (n = 9)	t	df	p
	M (SD)	M (SD)			
Teisėjų elgesio proceso metu	4,36 (1,23)	4,97 (1,29)	1,349	56	0,183
Teisėjų bendrų savybių	4,18 (1,29)	5,21 (1,29)	2,221	56	0,030
Pasitikėjimo žiniasklaida	4,16 (1,40)	3,86 (1,23)	-0,604	56	0,549

Tyrimo dalyvių paklausus, ar jie domisi teisinės tematikos informacija skirtingose medijų priemonėse, didžioji dalis atsakė neigiamai (žr. 13-ą lentelę). Iš visų išvardintų masinių medijų išsiskyrė internetas – šioje erdvėje didesnė dalis tiriamųjų domisi nei nesidomi teisine informacija, todėl nutarta patikrinti, ar ši aplinkybė gali turėti reikšmingos įtakos eksperimento rezultatams.

13 lentelė. **Tyrimo dalyvių domėjimasis teisinės tematikos informacija medijose (n = 75)**

		Domisi, n (proc.)	Nesidomi, n (proc.)
Ar domitės teisinės tematikos informacija?	Internetė	44 (58,7)	31 (41,3)
	Spaudoje	24 (32)	51 (68)
	Televizijoje	22 (29,3)	53 (70,7)
	Radijo laidomis	12 (16)	63 (84)
	Viso (n = 300) ⁶	102 (34)	198 (66)

Atlikus *Student t* testą, rezultatai parodė, kad domėjimasis teisinės tematikos informacija internete neturėjo reikšmingos įtakos tyrimo rezultatams (žr. 14-ą lentelę). Atskirų skalių įverčių

⁶ Tyrimo dalyviai galėjo pažymėti kelias skirtingas medijų priemones.

vidurkiai rodo, kad tie tiriamieji, kurie domisi šia informacija internete, kiek geriau įvertino „Teisėjų bendrų savybių“ ir „Pasitikėjimo žiniasklaida“ skalių teiginius, tačiau tiek besidominčių, tiek nesidominčių dalyvių „Teisėjų elgesio proceso metu“ skalės įverčių vidurkiai buvo vienodi.

14 lentelė. **Tyrimo dalyvių domėjimasis teisinės tematikos informacija internete ir klausimyno skalių įverčiai (n = 75)**

Skalių įverčiai	Nesidomi internete	Domisi internete	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	(n = 31)	(n = 44)			
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>			
Teisėjų elgesio proceso metu	4,45 (1,30)	4,45 (1,24)	0,021	73	0,983
Teisėjų bendrų savybių	4,23 (1,38)	4,46 (1,33)	0,734	73	0,465
Pasitikėjimo žiniasklaida	4,08 (1,65)	4,19 (1,19)	0,343	73	0,732

Kadangi panaši tyrimo dalyvių dalis buvo išklausiusi ir studijavusi teisę arba neišklausiusi ir nestudijavusi, nuspręsta patikrinti, ar įgytas išsilavinimas bei žinios yra susijęs su teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimu. Gauti rezultatai parodė, kad statistiškai reikšmingo skirtumo nėra: visų skalių įverčių vidurkiai tik nežymiai skyrėsi, neišklausę teisės disciplinų ir nestudijavę teisės kiek aukštesniu balu įvertino „Teisėjų elgesį proceso metu“ bei „Pasitikėjimą žiniasklaida“ ir kiek mažesniu – „Teisėjų bendras savybes“ (žr. 15-ą lentelę).

15 lentelė. Tyrimo dalyvių, išklausių teisės disciplinas arba studijavusių teisę, klausimyno skalių įverčiai (n = 75)

Skalių įverčiai	Išklausė teisės disciplinas arba studijavo teisę (n = 36)	Neišklausė teisės disciplinų arba nestudijavo teisės (n = 39)	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>			
Teisėjų elgesio proceso metu	4,42 (1,23)	4,48 (1,30)	-0,233	73	0,817
Teisėjų bendrų savybių	4,40 (1,29)	4,33 (1,42)	0,217	73	0,829
Pasitikėjimo žiniasklaida	4,08 (1,25)	4,21 (1,52)	-0,377	73	0,707

Galiausiai patikrinta, kaip su gautais duomenimis yra susijusi pačių tiriamųjų ir jų artimųjų ar pažįstamų dalyvavimo teismo procesuose patirtis. Klausimyno skalių įverčių vidurkiai rodo, kad tyrimo dalyviai, kurie nedalyvavo teisme (t. y., nebuvo ieškovai, atsakovai, liudininkai, kaltinamieji ar stebėtojai), santykiniai aukštesniais balais įvertino visų trijų skalių teiginius, tačiau šie skirtumai yra statistiškai nereikšmingi (žr. 16-ą lentelę).

16 lentelė. Tyrimo dalyvių dalyvavimo teismo procesuose patirtis ir klausimyno skalių įverčių vidurkiai (n = 75)

Skalių įverčiai	Dalyvavo teisme (n = 34)	Nedalyvavo teisme (n = 41)	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>			
Teisėjų elgesio proceso metu	4,30 (1,22)	4,58 (1,28)	-0,954	73	0,343
Teisėjų bendrų savybių	4,13 (1,35)	4,56 (1,33)	-1,385	73	0,170
Pasitikėjimo žiniasklaida	4,00 (1,42)	4,27 (1,37)	-0,830	73	0,409

Nors tiriamųjų artimųjų ar pažįstamų dalyvavimas teismo procesuose taip pat nėra statistiškai reikšmingai susijęs su eksperimento rezultatais, šiuo atveju klausimyno skalių įverčių vidurkiai

skiriasi tarp pačių tiriamųjų, kurių artimieji dalyvavo teismo procese ir kurie nedalyvavo (žr. 17-ą lentelę). Šiuo atveju dalyviai, kurių artimieji neturėjo tokios patirties, visas skales įvertino mažesniu balu, negu dalyviai, kurių artimieji yra buvę ieškovai, atsakovai, liudininkai, kaltinamieji arba stebėtojai.

17 lentelė. Tyrimo dalyvių artimųjų bei pažįstamų dalyvavimo teismo procesuose patirtis ir klausimyno skalių įverčių vidurkiai (n = 75)

Skalių įverčiai	Artimieji dalyvavo teisme (n = 47)	Artimieji nedalyvavo teisme (n = 28)	t	df	p
	M (SD)	M (SD)			
Teisėjų elgesio proceso metu	4,64 (1,23)	4,14 (1,27)	1,665	73	0,100
Teisėjų bendrų savybių	4,58 (1,31)	4,01 (1,37)	1,802	73	0,076
Pasitikėjimo žiniasklaida	4,15 (1,36)	4,13 (1,46)	0,061	73	0,952

Taigi gauti rezultatai rodo, kad pateikta stimulinė medžiaga turėjo poveikį eksperimentinei grupei, gavusiai neigiamo pobūdžio apie teisėjus ir teismus medžiagą, taip pat kontrolinei grupei. Vis dėlto statistiškai reikšmingo skirtumo tarp kontrolinės ir abiejų eksperimentinių grupių rezultatų neužfiksuota. Ilguoju laikotarpiu statistiškai reikšmingai pasikeitė neigiamo poveikio eksperimentinės grupės „Teisėjų elgesio proceso metu“ skalės įverčių vidurkiai – per dvi tyrimo savaites po intervencijos įverčiai nuosekliai gerėjo. Vertinant visų tyrimo dalyvių duomenis reikšmingas skirtumas nustatytas, analizuojant „Teisėjų bendrų savybių“ skalės įverčius: tiriamieji, žinoję apie Jurbarko bylą ir teigę, kad ji nepadarė jiems poveikio, palyginti su žinojusiais ir teigusiais, kad ši byla sumažino jų pasitikėjimą teisėjais, geriau vertino minėtos skalės teiginius. Tiek pačių tiriamųjų, tiek ir jų artimųjų / pažįstamų dalyvavimo teisme patirtis, domėjimasis teisine informacija, turimas teisinės krypties išsilavinimas bei žinios, taip pat požiūris į teisėjus ir teismus pačios institucijos vertinimui reikšmingos įtakos neturėjo.

3.6. Diskusija

Gautų duomenų analizė leidžia teigti, kad nulinė hipotezė (H0) yra patvirtinta ir eksperimento metu pateikta stimulinė medžiaga (masinių medijų naujienų ištraukos) nepadarė reikšmingo poveikio eksperimentinėms grupėms. Neigiamą poveikio medžiagą gavusi eksperimentinė grupė, palyginti su teigiamo poveikio eksperimentine grupe, statistiškai reikšmingai mažesniais balais įvertino „Teisėjų elgesio proceso metu“ ir „Teisėjų bendrų savybių“ skalių teiginius, tačiau šiuos rezultatus palyginus su kontrolinės grupės rezultatais statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatyta. Be to, tarp kontrolinės grupės pirmo ir antro tyrimo etapo (kai buvo daroma intervencija) rezultatų taip pat užfiksuotas šių dviejų skalių įverčių reikšmingas skirtumas (intervencijos metu skalių įverčių vidurkiai sumažėjo). Tokius rezultatus galėjo lemti kelios priežastys. Pirma, tai klaidinančio kintamojo (angl. *confounding variable*) egzistavimas kontrolinės grupės poveikio medžiagoje. Visoms tyrimo grupėms pateiktoje medžiagoje buvo išskirti du nepriklausomi kintamieji: (1) pirmos instancijos teismo paskirta bausmė nuteistajam, (2) LAT sprendimas grąžinti bylą nagrinėti iš naujo. Šie kintamieji, atsižvelgiant į klausimyno skalių teiginių pobūdį, labiausiai buvo orientuoti į teisėjų bendrąsias savybes ir jų elgesį teismo proceso metu. Nors kontrolinės grupės medžiagoje siekta pateikti tik faktinę bylos ir teismo proceso informaciją, tam tikros papildomos detalės galėjo padaryti poveikį, t. y., suaktyvinti šios grupės dalyvių I sistemą ir paskatinti neigiamai vertinti teisėjų bei teismų įvaizdį. Pavyzdžiui, pateiktoje medžiagoje kartu su informacija apie bausmę taip pat buvo paminėtos kai kurios nusikaltimo detalės (nuteistojo atlikti veiksmai prieš merginą ir jai padaryta žala).

Antra, neužfiksavus reikšmingo įverčių pokyčio teigiamo poveikio eksperimentinėje grupėje, galima daryti prielaidą, kad teigiama informacija nėra tokia paveiki kaip neigiama, o ypač kalbant apie nuteistajam skirtą kitokią negu visuomenė tikėjosi bausmę. Kaip parodė kokybinės turinio analizės rezultatai, teismo priimti sprendimai skirtingomis temomis buvo aptariamai medijų naujienose iš neigiamos perspektyvos. Skirtingi neigiamo ir teigiamo poveikio eksperimentinių grupių rezultatai (žr. „Teisėjų elgesio proceso metu“ skalės įverčius) šią prielaidą iš dalies patvirtina.

Nors tyrimo dalyvių turimos teisinės žinios ir išsilavinimas, asmeninė ar jų artimųjų / pažįstamų dalyvavimo teismo procesuose patirtis eksperimento rezultatams įtakos neturėjo, vis dėlto svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tiriamieji, kurie teigė žinantys apie Jurbarko bylą ir kuri, anot jų, poveikio jų nuomonei apie teisėjus ir teismus nepadarė, statistiškai reikšmingai geriau įvertino teisėjų bendras savybes (sąžiningumą, nepriekaištingą reputaciją, kokybiškai ir efektyviai atliekamą darbą ir pan.) negu tie, kurie žinojo apie Jurbarko bylą ir teigė, jog ji sumažino pasitikėjimą teismų sistema. Šie rezultatai paremia anksčiau iškeltą prielaidą apie teigiamos ir neigiamos informacijos įtaką masinių medijų vartotojams.

Taigi nors masinės medijos, remiantis tyrimo rezultatais, neturėjo įtakos tiriamųjų nuomonei, šie rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad asmeninė, iš anksčiau turima nuomonė apie tam tikrą bylą, gali paveikti ir teisėjų ir teismų darbo vertinimą. Be to, interpretuojant rezultatus, pagal kuriuos teigiamo poveikio eksperimentinės grupės tiriamieji, kurie nežinojo apie Jurbarko bylą ir reikšmingai geriau įvertino „Pasitikėjimo žiniasklaida“ skalės teiginius, taip pat galima teigti, kad išankstinė nuomonė apie bylą ir tai, kaip ji buvo pateikta masinėse medijose, turi įtaką pasitikėjimui pačiomis medijomis.

Galiausiai, tikėtina, kad mums nepavyko nustatyti eksperimento metu pateiktos stimulinės medžiagos reikšmingo poveikio dėl mažos tyrimo dalyvių imties. Prielaidą, kad didesnė dalyvių imtis būtų parodžiusi reikšmingesnius skirtumus, leidžia daryti minėtas užfiksuotas reikšmingas pokytis neigiamą medžiagą gavusioje eksperimentinėje grupėje ir skalių įverčių vidurkių skirtumai tarp kontrolinės grupės bei teigiamo poveikio eksperimentinės grupės.

3.7. Tyrimo ribotumai ir pasiūlymai tolesniems tyrimams

Pateikiamos kokybinės turinio analizės atlikimo rekomendacijos siūlo atlikti pirminius kodavimo bandymus su subpavyzdžiu, taip patikrinant, ar visos kategorijos yra teisingos ir reikalingos. Siūloma įtraukti ir keletą tyrėjų, kurių rezultatus palyginus būtų galima matyti, ar pats kodavimas vyksta moksliskai validžiu būdu (Kort-Butler, 2016; Sabaliauskas, 2017). Subpavyzdžio testas šiame darbe naudojamas nebuvo, remtasi anksčiau atliktais Lietuvos mokslininkų darbais šia tema.

Be to, tyrime yra atliekama tik kokybinė turinio analizė be kiekybinio medžiagos įvertinimo. Nors mišrus metodas galėtų pateikti platesnį spektrą rezultatų ir daugiau įžvalgų apie pasirodžiusias Jurbarko bylos naujienas, suvokto teisėjų ir teismų įvaizdžio tendencijas, šiame darbe analizuojamas tik kokybinis aspektas, siekiant iširti ne tai, kokių naujienų pasirodė daugiau, o jų turinį, koks įvaizdis buvo formuojamas viešojoje erdvėje ir kaip ši medžiaga paveikė medijų vartotojų nuomonę. Svarbu paminėti, kad šio darbo rašymo metu bylos nagrinėjimas nėra pasibaigęs, o, kadangi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas grąžino bylą nagrinėti iš naujo, su kiekvienu priimtu sprendimu gali pasirodyti papildomų naujienų, kurios paveiktų kiekybinės turinio analizės rezultatus. Rekomenduoja šį tyrimą apie teisėjų ir teismų įvaizdį Jurbarko bylos kontekste atlikti iš naujo, teismas byloje priėmus galutinį ir neskundžiamą nuosprendį.

Šiame darbe taip pat neanalizuotas pačios bylos kontekstas, t. y., koks nuosprendis byloje buvo priimtas, kokiais argumentais bei įrodymais vadovavosi teismai, kaip į teismo procesą įsitraukė visuomenė, kokiais veiksmais visuomenė prisidėjo prie pagalbos teikimo aukai. Nors tokia medžiaga

pateiktų daugiau informacijos apie nagrinėjamą naujienų turinį, taip pat galimus aprašomų teisėjų ir teismų įvaizdžio temų šaltinius, šio magistro baigiamojo darbo tikslas, kaip minėta anksčiau, yra išsiaiškinti, koks teisėjų ir teismų įvaizdis formuotas pasirinktose žiniasklaidos priemonėse ir kokie skelbiamų naujienų turinio elementai daro poveikį žmonių požiūriui į teisėjus ir teismų institucijas (o ne priešasčių, kodėl vienaip ar kitaip vaizduoti tiesėjai medijose, paieška). Atliekant tolimesnius tyrimus siūloma įtraukti kontekstinę bylos dalį, taip pateikiant detalesnius išvadų apie formuotą teisėjų ir teismų įvaizdį Jurbarko byloje.

Kaip parodė ankstesni kitų mokslininkų tyrimai, vaizdo medžiaga gali turėti teigiamos įtakos susidaromai žmonių nuomonei. Vis dėlto kokybinės turinio analizės metu išanalizuota tik tekstinė medžiaga, tokia pati medžiaga pateikta ir eksperimento dalyviams. Tiriant medijų poveikį reikėtų taip pat ištirti ir vaizdinės medžiagos turinio įtaką, kitų galimų eksperimentų metu pateikiant tiek žinių laidų reportažus, tiek, pagal galimybes, kai tesimo posėdžiai vyksta nuotoliniu būdu, pačių posėdžių įrašus. Vaizdo medžiagą būtų galima pateikti tik viename arba kiekviename eksperimento etape, taip patikrinant poveikį ilguoju periodu.

Kadangi reikšmingas kontrolinės ir eksperimentinių grupių įverčių pokytis nebuvo užfiksuotas, tikėtina, kad stimulinėje medžiagoje buvo nepastebėti galimi klaidinantys kintamieji. Juos pašalinus yra tikimybė, kad kontrolinės ir eksperimentinių grupių rezultatai galėtų skirtis, – kituose tyrimuose rekomenduojama į šiuos kintamuosius atkreipti dėmesį ir sumažinti jų galimą įtaką tyrimų rezultatams.

IŠVADOS

1. Pagrindinė teismų funkcija valstybėse – vykdyti teisingumą, kitaip tariant, spręsti klausimus, susijusius su žmonių laisve, socialiniu statusu, turtu, gyvybe. Tačiau priklausomai nuo suvokto teisėjų bei teismų įvaizdžio gali taip pat didėti visuomenės pasitikėjimas teisėsaugos sistema ir būti skatinamas bendradarbiavimas, teisės normų laikymasis. Įvaizdis lemia ir teisėjų profesijos prestižiškumą – tiek naujų potencialių darbuotojų pritraukimą rinktis teisininko išsilavinimą, tiek esamų darbuotojų pasitenkinimą darbu. Masinės medijos gali prisidėti prie šių tikslų ir funkcijų įgyvendinimo, viešindamos teigiamą teisėjų bei teismų įvaizdį kuriantį turinį ir tokiu būdu paskatinti pasitikėti teisėsaugos institucijomis.
2. Žiniasklaida kaip masinės komunikacijos priemonė yra laikoma vienu iš pagrindinių teisėjų ir teismų įvaizdžio informacijos šaltinių. Remiantis žiniasklaidos „rėmų“ teorija, naujienų vartotojų dėmesys yra sutelkiamas į atrinktas nagrinėjamas temas ir specifinius pristatomo įvykio elementus. Todėl vartotojams yra pateikiamas tam tikras sukurtas tikrovės vaizdas, kuris gali būti šališkas ir stereotipiškas. Remiantis mąstymo euristikų samprata, intuityviai ir greitai apdorojus gaunamą medijų informaciją, žmogus ją priima kaip teisingą be kritinių vertinimų ir tikrinimų. Tokiu būdu asmuo yra įtikinamas visuomenės informavimo priemonių pateikiamomis naujienomis ar yra sustiprinamas asmens jau turimas požiūris į tam tikrą temą ar objektą (pvz., teisėjus ir teismus).
3. Atrinktų žiniasklaidos priemonių skelbiamos medžiagos turinyje pasikartojo du teisėjų ir teismų įvaizdžio ypatumai – teismo priimti sprendimai ir teisėjų vadovavimasis susiformavusia teismų praktika, tačiau tiek šių kategorijų temos, tiek kiti ypatumai kūrė skirtingą teismų sistemos įvaizdį. Teigiamą įvaizdį iliustruoja teiginiai apie pakopinę teismų sistemą, teisėjus, kaip savo srities specialistus, teismų vadovavimąsi susiformavusia teismų praktika bei tiesą ir teisingumą kaip neatskiriamą teismų dalį. Neutralius teismų sistemos aspektus atspindi medijų pateikiamos suinteresuotų bylos šalių pozicijos, visuomenės vaidmuo bylos kontekste, nukentėjusiosios ir prokuratūros pateikiami skundai, kritika, skirta valstybei, bet ne teismų institucijai. Tuo tarpu neigiamus teisėjų ir teismų įvaizdžio ypatumus sudaro naujienose pateikiamos neigiamos teisėjų ir teismų charakteristikos (pvz., konservatyvumas, bejausmiškumas, korupcija), informacijos apie baudžiamąją justiciją visuomenei trūkumas, nenaudingos socialinio tyrimo išvados, žemesnių instancijų klaidos, aukos patiriami sunkumai, nusikaltimų skaičius šalyje, jaunų asmenų padaromi sunkūs nusikaltimai, taip pat kitos

rezonansinės baudžiamosios bylos.

4. Eksperimento metu dalyvių nuomonė apie teisėjus ir teismus po poveikio nepasikeitė. Neigiamo poveikio eksperimento grupėje kai kurių skalių teiginiai įvertinti statistiškai reikšmingai skirtingai, tačiau panašus pokytis užfiksuotas ir kontrolinėje grupėje, o lyginant eksperimentinių ir kontrolinės grupės rezultatus šis skirtumas nėra reikšmingas. Galima daryti prielaidą, kad tokius rezultatus galėjo lemti: a) stimulinėje medžiagoje galbūt buvę klaidinantys kintamieji; b) mažesnis teigiamos, palyginti su neigiamos, informacijos apie teisėjus ir teismus poveikis naujienų vartotojams; c) per maža tyrimo dalyvių imtis. Galima manyti, kad pasirinkti teisėjų ir teismų įvaizdžio „rėmai“ nors ir galėjo suaktyvinti dvilypio informacijos apdorojimo I sistemą, tačiau poveikio tyrimo dalyvių turimai nuomonei nepadarė.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Bakhshay, S., & Haney, C. (2018). The media's impact on the right to a fair trial: A content analysis of pretrial publicity in capital cases. *Psychology, Public Policy, and Law*, 24(3), 326.
2. Boateng, F. D., & Kaiser, K. (2019). Trust and confidence in media and criminal justice institutions. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 63(12), 2213-2233.
3. Britto, S., & Noga-Styron, K. E. (2014). Media consumption and support for capital punishment. *Criminal Justice Review*, 39(1), 81-100.
4. Christensen, L. S. (2018). The new portrayal of female child sexual offenders in the print media: A qualitative content analysis. *Sexuality & Culture*, 22(1), 176-189.
5. Cochran, J. C., Toman, E. L., Shields, R. T., & Mears, D. P. (2021). A uniquely punitive turn? Sex offenders and the persistence of punitive sanctioning. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 58(1), 74-118.
6. Cullen, P., O'Brien, A., & Corcoran, M. (2019). Reporting on domestic violence in the Irish media: An exploratory study of journalists' perceptions and practices. *Media, Culture & Society*, 41(6), 774-790.
7. Čunichina, K., Valickas, G., & Vanagaitė, K. (2018). Nuteistųjų suvoktas procedūrinis teisingumas: 2004, 2011 ir 2015 metų tyrimų rezultatai. Iš: G. Valickas (red.). *Teisėjų elgesio ir įvaizdžio socialinė percepcija* (pp. 211–249). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
8. Čunichina, K., Valickas, G., Navickas, V. ir Pakalniškienė, V. (2018). Vaikų suvoktas teisėjų ir teismų įvaizdis. Iš: G. Valickas (red.). *Teisėjų elgesio ir įvaizdžio socialinė percepcija* (pp. 609–644). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
9. Denison, A., Wedeking, J. & Zilis, M. A. (2020). Negative media coverage of the supreme court: The interactive role of opinion language, coalition size, and ideological signals. *Social Science Quarterly*, 101(1), 121-143.
10. Denison, A., Wedeking, J., & Zilis, M. A. (2020). Negative media coverage of the supreme court: The interactive role of opinion language, coalition size, and ideological signals. *Social Science Quarterly*, 101(1), 121-143.
11. Gemius Baltic. (2021). *gemiusAudience: balandžio mėnesio apžvalga*. Prieiga per internetą: <https://www.gemius.lt/visos-naujienos/gemiusaudience-balandzio-menesio-apzvalga-6343.html>.

- Žiūrėta 2021 m. gegužės 30 d.
12. Harris, P. (2008). *Designing and reporting experiments in psychology*. McGraw-Hill Education (UK).
 13. Hitt, M. P., & Searles, K. (2018). Media coverage and public approval of the US Supreme Court. *Political Communication*, 35(4), 566-586.
 14. Kahneman, D. (2015). *Mąstymas, greitas ir lėtas*. Vilnius: Eugrimas.
 15. Kantar. (2021). *TV auditorijos tyrimo rezultatai 2021 m. balandis*. Prieiga per internetą: <http://www.kantar.lt/lt/news/tv-auditorijos-tyrimo-rezultatai-2021-m-balandis/>. Žiūrėta 2021 m. gegužės 30 d.
 16. Katz, E. (1957). The two-step flow of communication: An up-to-date report on an hypothesis. *Public opinion quarterly*, 21(1), 61-78.
 17. Kort-Butler, L. (2016). Content analysis in the study of crime, media, and popular culture.
 18. *Lietuvos Respublikos Konstitucija*, 1992 m. spalio 25 d. Nr. 33-1014. (1992). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1890/asr>. Žiūrėta 2022 m. balandžio 4 d.
 19. *Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas*, 2020 m. gegužės 7 d. Nr. XIII-2929 (2020). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.31934/asr>. Žiūrėta 2021 m. gegužės 30 d.
 20. *Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas*, 2006 m. liepos 11 d. Nr. 82-3254. (2006). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29884/asr>. Žiūrėta 2021 m. gegužės 25 d.
 21. Myers, D. G. (2008). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
 22. Nevinskaitė, L. (2011). Šiuolaikinės medijos ir masinės komunikacijos teorijos. *Vilnius: Petro Ofsetas*.
 23. Pavolytė, S. Žiniasklaidoje pateikiamos informacijos ir studentų teisėjų darbo vertinimų ryšiai. Bakalauro darbas. Vilnius, 2020
 24. Sabaliauskas, S. (2017). Kokybinė turinio analizė. Iš: V. Žydžiūnaitė ir S. Sabaliauskas (sud.). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai: vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams* (pp. 56-88). Vilnius: Vaga
 25. Slovic, P., Finucane, M. L., Peters, E., & MacGregor, D. G. (2007). The affect heuristic.

- European journal of operational research*, 177(3), 1333-1352.
26. Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International journal of medical education*, 2, 53.
27. Valickas, G. & Jarutienė, L. (2014). Pedofilijos skandalo metu informaciniame žinių portale Delfi ir dienraštyje Lietuvos rytas pateikto teisėjų įvaizdžio ypatumai. *Teisė*, 92, 19–33.
<https://doi.org/10.15388/Teise.2014..3913>
28. Valickas, G., Šeršniovaitė, D. ir Mikuličiūtė, V. (2018). Suaugusiųjų bei paauglių suvokto teisėjų ir teismų įvaizdžio ypatumai. Iš: G. Valickas (red.). *Teisėjų elgesio ir įvaizdžio socialinė percepcija* (pp. 565–608). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
29. Valickas, G., Šeršniovaitė, D. ir Mikuličiūtė, V. (2015). Išorinis ir vidinis teisėjų ir teismų įvaizdis. *Teisė*, 97, 38–56. doi: 10.15388/Teise.2015.97.9823
30. Valickas, G., Šeršniovaitė, D., & Mikuličiūtė, V. (2015). Išorinis ir vidinis teisėjų ir teismų įvaizdis. *Teisė*, 97, 38-56.
31. Vileikienė, E. (2021). Gyventojų nuomonė apie teisėsaugos institucijas ir viešojo saugumo situacijos vertinimas. Prieiga per internetą:
https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Tyrimai/Gyventoj%C5%B3%20nuomon%C4%97%20apie%20vie%C5%A1%C4%85j%C4%AF%20saugum%C4%85%202020%20m%20VRM.pdf. Žiūrėta 2021 m. gegužės 30 d.
32. Xu, J., & Liu, C. (2020). How Does Courtroom Broadcasting Influence Public Confidence in Justice? The Mediation Effect of Vicarious Interpersonal Treatment. *Frontiers in psychology*, 1766.
33. Zilis, M. A. (2021). Cognitive Heuristics, Inter-Institutional Politics, and Public Perceptions of Insulated Institutions: The Case of the US Supreme Court. *International Journal of Public Opinion Research*, 33(1), 76-98.
34. Entman, R. M. (1993). Framing: Towards clarification of a fractured paradigm. *McQuail's reader in mass communication theory*, 390-397.

PRIEDAI

1 priedas. Eksperimento dalyvių įvardintos turimos arba siekiamos įgyti specialybės.

Specialybė (turima arba siekiama įgyti)	n=75	%
Inžinerija	3	4
<i>Aeronautikos inžinerija</i>	<i>1</i>	<i>66,67</i>
Vaidyba	1	1,3
Šeimotyra	1	1,3
Biologija	1	1,3
Biotechnologija	1	1,3
Buhalterija	1	1,3
Ekonomika	2	2,7
Filologija	1	1,3
Filosofija	2	2,7
Vadyba	4	5,3
Medicina	2	2,7
Žmogiškieji ištekliai	2	2,7
IT	1	1,3
Klientų aptarnavimas	1	1,3
Komunikacija	4	5,3
Lingvistika	2	2,7
Kriminologija	6	8
Rinkodara	6	8
Matematika (duomenų analizė)	1	1,3
N/a	1	1,3
Pedagogika	2	2,7
Projektų koordinavimas	4	5,3
Psichologija	16	21,3
<i>Teisės psichologija</i>	<i>6</i>	<i>37,5</i>
<i>Sveikatos psichologija</i>	<i>1</i>	<i>6,25</i>
Skandinavistika	1	1,3
Socialinis darbas	2	2,7
Strateginis organizacijų valdymas	1	1,3
Menai	1	1,3
Technika-technologija	1	1,3
Teisė	2	2,7
Tekstų rašymas	1	1,3
Ūkio reikalų tvarkymas	1	1,3
Viešasis administravimas	1	1,3
Zoologija	1	1,3
Žurnalistika	3	4

2 priedas. Dalyviams pateikta anketa, sudaryta iš teisėjų ir teismų įvaizdžio klausimyno (Valickas et al., 2015) modifikuotos Socialinio įvaizdžio skalės (26 teiginių) bei sociodemografinių ir kt. klausimų.

Gerbiamasis (-oji),

esu Vilniaus universiteto antro kurso magistro studijų programos Sociologija ir kriminologija studentas Ignas Lokcikas, kartu su kitais tyrėjais šiuo metu atliekame tyrimą, kuriuo siekiama išsiaiškinti žmonių požiūrį į Lietuvos teisėjus ir teismus. Jums bus pateikti teiginiai, susiję su įvairiais teisėjų ir teismų darbo aspektais. Prašome atidžiai perskaityti ir įvertinti kiekvieną teiginį (jeigu Jūs nesate buvęs (-usi) teisme, prašome pateikti savo nuomonę apie tai, kaip Jūs įsivaizduojate teismus ir teisėjus). Tyrimas vyks keturiais etapais kas savaitę – atėjus laikui atlikti sekantį etapą, su Jumis bus susisiekiama.

Jums pateikiamas klausimynas yra anoniminis, tačiau Jums reikės sugalvoti savo unikalų kodą (kurį turėsite atsiminti ir kitų matavimų metu), dėl to, kad būtų galima susieti visų matavimų rezultatus. Kodą galite sugalvoti kokį norite, geriausia naudoti iš raidžių ir skaičių, pavyzdžiui, dvi pirmos vardo raidės ir telefono numerio keturi paskutiniai skaitmenys (IL6138) arba gatvės pirmosios raidės ir namo bei buto numeris (LA3831). Svarbu, kad Jums kodas būtų lengvai atsimenamas.

Jūsų prašysime nurodyti savo el. pašto adresą, kuris bus naudojamas tik susisiekti su Jumis prieš kitą tyrimo etapą. Gauti rezultatai bus nuasmeninti, o pasibaigus tyrimui jūsų el. pašto adresai bus sunaikinti.

Visi rezultatai bus naudojami tik moksliniais tikslais. Šio etapo klausimyno pildymas užtruks iki 10 min. Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas, jeigu norėsite, galėsite bet kuriame tyrimo etape nutraukti savo dalyvavimą.

Iš anksto dėkojame Jums už dalyvavimą tyrime. Lauksime Jūsų nuoširdžių atsakymų.

1. Unikalus kodas.

2. Jūsų el. pašto adresas.

Atidžiai perskaitykite ir įvertinkite kiekvieną teiginį pagal šią skalę:

7 – visiškai sutinku

6 – didžiąja dalimi sutinku

5 – sutinku iš dalies

4 – nei sutinku, nei nesutinku

3 – iš dalies nesutinku

2 – didžiąja dalimi nesutinku

1 – visiškai nesutinku

Pažymėkite pasirinktą vertinimą pažymėdami reikiamą skaičių.

1. Nagrinėdami bylą, teisėjai išklauso žmonių nuomonės dėl kilusio ginčo
2. Nagrinėdami bylą, teisėjai įsigilina į jos esmę
3. Teisėjai gerbia įstatymus
4. Teisėjai laikosi įstatymų nustatytų bylos nagrinėjimo taisyklių
5. Teisėjai yra geranoriški žmonių atžvilgiu
6. Teisėjai su visais žmonėmis elgiasi pagarbiai ir mandagiai
7. Teisėjai su visais žmonėmis elgiasi nešališkai
8. Teisėjų sprendimai yra grindžiami objektyviais faktais ir byloje turimais įrodymais
9. Teisėjai visada priima teisingus sprendimus
10. Teisėjai savo sprendimų motyvus ir argumentus pateikia žmonėms suprantamai bei aiškiai
11. Teisėjai gina žmonių teises
12. Teisėjai savo darbą atlieka sąžiningai
13. Teisėjais galima pasitikėti
14. Teisėjai yra nekorumpuoti
15. Teisėjai yra atsidavę savo darbui
16. Teisėjai yra nepriekaištingos reputacijos asmenys
17. Teisėjai savo darbą atlieka kokybiškai ir efektyviai
18. Teisėjai nepiktinaudžiauja savo tarnybine padėtimi
19. Teisėjai rūpinasi ne tik savo, bet ir kitų žmonių gerove
20. Spauldoje pateikiama informacija apie teisėjus ir teismus galima pasitikėti
21. Interneto pateikiama informacija apie teisėjus ir teismus galima pasitikėti
22. Televizijoje pateikiama informacija apie teisėjus ir teismus galima pasitikėti
23. Radijuje pateikiama informacija apie teisėjus ir teismus galima pasitikėti

24. Teisėjo-roboto sprendimai būtų objektyvesni nei teisėjo-žmogaus
25. Teisėjo-roboto sprendimai būtų teisingesni nei teisėjo-žmogaus
26. Jeigu tektų kreiptis į teismą ir būtų galima pasirinkti, kas nagrinės bylą, vietoje teisėjo-žmogaus rinkčiausi teisėją-robotą

3. Jūsų amžius (metais)

4. Jūsų lytis

4.1. Vyras

4.2. Moteris

4.3. Kita

5. Jūsų išsilavinimas

5.1. Pradinis

5.2. Pagrindinis

5.3. Vidurinis

5.4. Aukštesnysis

5.5. Aukštasis

6. Jūsų specialybė (turima arba siekiama įgyti)

7. Jūsų šeiminei padėtis

7.1. Nevedęs / netekėjusi

7.2. Vedęs / ištekėjusi

7.3. Išsiskyęs

7.4. Kita

8. Ar jums kada nors teko dalyvauti teisme?

8.1. Taip, buvau ieškovas

8.2. Taip, buvau atsakovas

8.3. Taip, buvau liudininkas

8.4. Taip, buvau kaltinamasis

8.5. Taip, buvau stebėtojas

8.6. Ne

9. Ar jūsų artimiesiems / pažįstamiems kada nors teko dalyvauti teisme?

9.1. Taip, kaip ieškovui

9.2. Taip, kaip atsakovui

9.3. Taip, kaip liudininkui

9.4. Taip, kaip kaltinamajam

9.5. Taip, kaip stebėtojui

9.6. Ne

10. Ar jums teko išklaustyti kokias nors teisinės disciplinas (jeigu studijavote (-uojate) ne teisę)?

10.1. Taip (tuomet pereikite prie 10 klausimo)

10.2. Ne (tuomet pereikite prie 11 klausimo)

10.3. Aš studijavau (-uoju) teisę (tuomet pereikite prie 11 klausimo)

11. Nurodykite, kokias konkrečiai teisinės disciplinas esate išklašęs

12. Ar jūs domitės teisinės tematikos informacija spaudoje?

12.1. Taip

12.2. Ne

13. Ar jūs domitės teisinės tematikos informacija internete?

13.1. Taip

13.2. Ne

14. Ar jūs domitės teisinės tematikos informacija televizijoje?

14.1. Taip

14.2. Ne

15. Ar jūs domitės teisinės tematikos informacija radijo laidomis?

15.1. Taip

15.2. Ne

16. Kaip, jūsų manymu, per pastaruosius penkis metus pasikeitė teisėjų ir teismų sistemos darbas?

16.1. Pagerėjo

16.2. Nepasikeitė

16.3. Pablogėjo

17. Ar jūs pasitikite mūsų šalies teisėjais ir teismų sistema?

17.1. Visiškai pasitikiu

17.2. Didžiąja dalimi pasitikiu

17.3. Iš dalies pasitikiu

17.4. Nei pasitikiu, nei nepasitikiu

17.5. Iš dalies nepasitikiu

17.6. Didžiąja dalimi nepasitikiu

17.7. Visiškai nepasitikiu

18. Ar jums teko girdėti apie taip vadinamą „Jurbarko bylą“ (2019 metų pavasarį įvykusį nusikaltimą,

kai Tauragės rajone esančioje kaimo turizmo sodyboje, kurioje moksleiviai šventė mokslo metų pabaigimą, vienas iš jaunuolių priekabiavo prie merginos, ją sumušė ir pasikėsino išžaginti, atliko kitus prievartos veiksmus)?

18.1. Taip

18.2. Ne (tuomet į paskutinį klausimą neatsakinėkite)

19. Kokį poveikį jūsų nuomonei apie teisėjus ir teismus padarė „Jurbarko byla“?

19.1. Padidino pasitikėjimą

19.2. Nepadarė poveikio

19.3. Sumažino pasitikėjimą

3 priedas. Poveikio medžiaga, pateikta eksperimento dalyviams antrojo etapo metu.

Neigiamo poveikio.

1. Tauragės teismas paskelbė nuosprendį politikės sūnui Jurbarko byloje: smurtautojas išvengė kalėjimo

Šiandien Tauragės apylinkės teisme paskelbtas nuosprendis nepilnametę merginą žiauriai sužalojusiam ir seksualiai prievartavusiam bei išžaginti bandžiusiam per moksleivių vakarėlį girtam jurbarkiečiui. Teismas mušeikai ir tituluotam sportininkui skyrė trejų metų ir keturių mėnesių įkalinimo bausmę, bausmės vykdymą atidedant trejų metų terminui. Nukentėjusiosios patirta neturtinė žala įvertinta tik 12 tūkstančių eurų. Dalį šių pinigų, kaip ir gydymo išlaidas, kaltinamojo šeima jau sumokėjo. Teismas jaunuoliui skyrė ir auklėjamojo poveikio priemones.

Realios kalėjimo bausmės išvengęs jaunuolis yra Jurbarko Darbo partijos skyriaus politikės sūnus. Tos pačios partijos, kuriai buvo iškelta byla dėl garsiosios Juodosios buhalterijos, kai 2004–2006 metais į oficialią buhalterinę apskaitą korupcija kaltinti politikai neįrašė beveik 7 mln. eurų pajamų ir daugiau nei 6 mln. eurų išlaidų. Tuo metu prasidėjus tyrimui partijos primininkas Viktoras Uspaskichas pabėgo į Rusiją.

2. Jurbarko byla bus nagrinėjama iš naujo: Lietuvos Aukščiausiasis Teismas užfiksavo ankstesnių teismų klaidas

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (LAT) trečiadienį nusprendė iš naujo gražinti Klaipėdos apygardos teismui nagrinėti nepilnametės iš Jurbarko sumušimo ir prievartavimo bylą. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko Aurelijaus Gutausko teigimu, ankstesni teismai nesugebėjo įvykdyti savo pareigos – užtikrinti, kad nebūtų įvykdytas neteisingumas, padarė esminių procesinių klaidų ir neužtikrino tiek žmonių, tiek visuomenės teisių ir teisėtų interesų.

Tai jau yra ne pirmas teismų Lietuvoje sprendimas, kuris kelia pagrįstų abejonių dėl teisingumo, objektyvumo ir teisėjų kompetencijų. Teisėjai vėl neatsižvelgė į nukentėjusiosios, ypač moters, patirtus sužalojimus, sutrikdytą sveikatą ir pasekmes, su kuriomis ji turės gyventi likusį gyvenimą, o skirdami bausmę pabrėžė tik kaltinamojo vyro padėtį.

Teigiamo poveikio.

1. Tauragės teismas paskelbė nuosprendį vaikinui Jurbarko byloje: sieks ugdyti socialinius įgūdžius

Šiandien Tauragės apylinkės teisme paskelbtas nuosprendis nepilnametę merginą sužalojusiam ir seksualiai prievartavusiam, išžaginti bandžiusiam jurbarkiečiui. Teismas vaikinui, kuris nusikaltimo padarymo metu buvo nepilnametis, skyrė trejų metų ir keturių mėnesių įkalinimo bausmę, bausmės vykdymą atidedant trejų metų terminui. Nukentėjusiosios patirta neturtinė žala įvertinta 12 tūkstančių eurų, kurios dalį pinigų, kaip ir gydymo išlaidas, kaltinamojo šeima savanoriškai sumokėjo anksčiau laiko. Teismas jaunuoliui skyrė ir auklėjamojo poveikio priemones: jis metus laiko turi nevartoti alkoholio, per visą bausmės atidėjimo laikotarpį mokytis arba dirbti.

Kalėjime žmonės nepasitaiso – papuolę į tą pačią aplinką su žiauriais smurtautojais, prievartautojais ir kitais nusikaltėliais, vėliau išėję į laisvę jie gali padaryti tik dar sunkesnių nusikaltimų. Jaunuoliui atsilaikyti vyresnių ir „etatinių“ nusikaltėlių įtakai gali būti tik dar sunkiau, todėl privalėdamas dirbti arba mokytis jis gali išsiugdyti gerus socialinius įgūdžius.

2. Jurbarko byla bus nagrinėjama iš naujo: teismų sistema ištaiso klaidas dėl teisingo sprendimo

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (LAT) trečiadienį nusprendė iš naujo gražinti Klaipėdos apygardos teismui nagrinėti nepilnametės iš Jurbarko sumušimo ir prievartavimo bylą. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko Aurelijaus Gutausko teigimu, ankstesni teismai nesugebėjo įvykdyti savo pareigos – užtikrinti, kad nebūtų įvykdytas neteisingumas, padarė esminių procesinių klaidų ir neužtikrino tiek žmonių, tiek visuomenės teisių ir teisėtų interesų.

Pakopinė teismų sistema ir kompetentingi LAT teisėjai užtikrina, kad teisingumas šalyje galiausiai būtų įgyvendintas. LAT teisėjams keliami vieni aukščiausių nepriekaištingos reputacijos ir profesionalumo reikalavimai. Šio teismo teisėju gali būti skiriamas tik teisėjas arba teisės mokslų daktaras, turintis ne mažesnę kaip dešimties metų teisėjo darbo stažą arba (ir) teisinio pedagoginio darbo stažą. Be to, jo kandidatūra turi būti pateikta Prezidento ir patvirtinta Seimo.

Neutralaus poveikio.

1. Tauragės teismas paskelbė nuosprendį vaikinui Jurbarko byloje

Šiandien Tauragės apylinkės teisme paskelbtas nuosprendis nepilnametę merginą sužalojusiam ir seksualiai prievartavusiam, išžaginti bandžiusiam jurbarkiečiui. Teismas vaikinui skyrė trejų metų ir keturių mėnesių įkalinimo bausmę, bausmės vykdymą atidedant trejų metų terminui. Nukentėjusiosios patirta neturtinė žala įvertinta 12 tūkstančių eurų, kurios dalį pinigų, kaip ir gydymo išlaidas, kaltinamojo šeima jau sumokėjo. Teismas jaunuoliui skyrė ir auklėjamojo poveikio priemones: jis metus laiko turi nevertoti alkoholio, per visą bausmės atidėjimo laikotarpį mokytis

arba dirbti, taip pat nekeisti gyvenamosios vietos be nuosprendžio vykdymą kontroliuojančių institucijų žinios.

2. Lietuvos aukščiausiasis teismas grąžina nagrinėti Jurbarko bylą iš naujo

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (LAT) trečiadienį nusprendė iš naujo grąžinti Klaipėdos apygardos teismui nagrinėti nepilnametės iš Jurbarko sumušimo ir prievartavimo bylą. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko Aurelijaus Gutausko teigimu, išnagrinėjus skundus nuspręsta, kad byloje buvo nepagrįstai taikomas sutrumpintas įrodymų tyrimas, o jo pagrindu nepagrįstai sutrumpinta ir nuteistajam skirta bausmė. Anot A. Gutausko, Klaipėdos apygardos teismas neįvykdė savo, kaip apeliacinio teismo, pareigos ir neužtikrino, kad nebūtų įvykdytas neteisingumas. Aukščiausiojo Teismo pranešime taip pat pažymima, kad pirmasis bylą nagrinėjęs – Tauragės apylinkės teismas – nesiėmė veiksmų prieštaravimams pašalinti, padarė ir kitų procesinių pažeidimų.

4 priedas. Laiško pavyzdys, kuris buvo išsiųstas tiriamajai grupei, gavusiai teigiamo poveikio medžiagą.

Sveiki,

dar kartą ačiū, kad dalyvaujate mūsų tyrime.

Šiuo laišku siunčiame Jums antrojo tyrimo etapo užduotį su viduje pateikta instrukcija: <https://forms.gle/9DSq6ca8bfUPWoa97>.

Prašome šią užduotį atlikti iki rytojaus (balandžio 14 d.) 24 val.

Balandžio 21 ir 28 dienomis su Jumis susisieksime dar kartą ir atsiųsime priminimą pakartotinai užpildyti sutrumpintą klausimyną kitoje nuorodoje.

Pagarbiai

Ignas Lokcikas

5 priedas. Klausimyno skalių duomenų pasiskirstymas pagal normalumo skirstinį

		<i>W</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Teisėjų elgesys proceso metu	Pirmas etapas	0,960	75	0,019
	Antras etapas (poveikis)	0,973	75	0,110
	Trečias etapas	0,966	75	0,041
	Ketvirtas etapas	0,957	75	0,012
Teisėjų bendros savybės	Pirmas etapas	0,982	75	0,384
	Antras etapas (poveikis)	0,968	75	0,056
	Trečias etapas	0,968	75	0,051
	Ketvirtas etapas	0,968	75	0,057
Pasitikėjimas žiniasklaida	Pirmas etapas	0,974	75	0,118
	Antras etapas (poveikis)	0,967	75	0,050
	Trečias etapas	0,969	75	0,064
	Ketvirtas etapas	0,959	75	0,017